

FRANCESC MIRABENT I VILAPLANA

IGNASI ROVIRÓ ALEMANY

En aquest any 2002 de celebracions solemnes a Catalunya passa absolutament inadvertit el cinquantenari de la mort de Francesc de P. Mirabent i Vilaplana. L'estètica del Dr. Mirabent influí tant en els seus col·legues com en els seus alumnes. S'interessaren per les seves posicions dues generacions de pensadors i professors del nostre país com ara Jaume Bofill, Jordi Maragall, Francesc Canals, Francesc Gomà, Manuel Sacristan, José M. Valverde i David Estrada, entre d'altres¹. Si la Universitat de Barcelona havia tingut cert prestigi intel·lectual abans de la Guerra Civil i l'exili el mitificà, Mirabent, juntament amb Carreras i Artau, serà dels professors que ajudarà a donar un nou prestigi a la pobra universitat franquista. El seu reconeixement internacional va ser innegable. Amb Mirabent, l'estètica a Catalunya esdevé disciplina filosòfica.

En l'etapa de maduresa, i tot recordant els seus inicis, Mirabent escrivia que «humanisme i espiritualisme són a la base mateixa de la meua modesta formació espiritual»², i sobre aquesta base construí una sòlida reflexió estètica. Ho va fer tot connectant amb els problemes i moviments estètics de primers del segle xx, tant els propis de Catalunya, com els que es discutien a Europa i Amèrica. Llegí Cassirer, Croce, Santayana; conegué i travà amistat amb Victor Basch, Charles Lalo i Raymon Bayer (el qual l'apreciava com l'esteta espanyol més sòlid). Pot considerar-se el veritable divulgador crític de l'estètica kantiana i, influït per Serra Húnter, incorporà el coneixement detallat de l'escola anglesa del segle xviii a la reflexió que es feia a Catalunya.

1. He d'agrair a la Sra. Anna Maria Mirabent Miró, neboda del Dr. Mirabent, les informacions familiars que amablement m'ha indicat (29/10/2002 i 10/11/2002). Faig extensives les gràcies a Marta Mirabent Sala i Antoni Mirabent Sala, també familiars, que m'han ofert tota la seva ajuda i amistat. He de reconèixer que sense les aportacions del Sr. Rubèn Doll Petit, historiador, el meu treball tindria moltes llacunes més de les que ara té. Ell ha posat a les meves mans el seu treball d'investigació «Francesc Mirabent Vilaplana: entre la Filosofia i la Història». Un reconeixement per al Dr. José María Mardones (CSIC) i per al Dr. Francesc Canals Vidal, la seva ajuda ha estat molt profitosa. A tots ells, els dono les gràcies.

2. «Alguns comentaris sobre Vives i els Platonistes de Cambridge», F. MIRABENT, *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*, Barcelona: CSIC, II, pp. 209-210.

Malauradament, avui les obres de Mirabent són poc citades, poc llegides i resulten difícils de localitzar. De les onze universitats catalanes, només una conserva una de les seves novel·les i també només una disposa del material indispensable per entrar en la seva obra³. Encara no s'ha publicat cap biografia seva ni s'ha sistematitzat la seva obra.

I. L'home

1. 1888-1915: ELS ANYS DE FORMACIÓ

Francesc Mirabent Vilaplana va néixer a Barcelona el 21 de novembre de 1888⁴. La família paterna venia de Sitges. L'avi, Salvador Mirabent, va instal·lar-se a la Barcelona convulsa de principis del segle XIX, en l'època de la represa econòmica. La família materna era dels cercles humils de la ciutat comtal. Els pares, Antoni Mirabent i Clotilde Vilaplana, no varen poder donar gaires estudis als seus fills Francesc de Paula i Joan de la Creu (1894-1967). Vivien en una situació econòmica molt precària i no tenien bona salut; tots dos moriren passada la cinquantena⁵. Antoni Mirabent era empleat de banca, concretament treballava al «Crédit Lyonnais». Quan Francesc de Paula hagué acabat l'educació elemental es posà a treballar en la mateixa banca que el seu pare i començà a preparar-se per als exàmens lliures de batxillerat⁶.

3. Una consulta més precisa en els catàlegs catalans, espanyols i europeus dona un resultat pobre. *La estética inglesa del siglo XVIII*: exemplars a Catalunya i a les Balears, UB, UPF; Espanya, Universidad de Navarra, Universidad complutense de Madrid; Europa, Bibliothèque Nationale de France. *De la belleza*: exemplars a Catalunya, UB, UAB i UPF; Espanya, Universitat de Navarra; Europa, Bibliothèque Nationale de France i Università degli studi di Milano. *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*: exemplars a Catalunya i les Balears: UB i UIB; Espanya, Universidad de la Laguna, Universidad de Oviedo, UNED, Universidad de Murcia, Universidad de Deusto, Universidad de Navarra, Universidad de Sevilla; Europa, Bibliothèque Nationale de France. *Mi ventana florida*: un sol exemplar a les biblioteques del CSIC. *Alondra*: un sol exemplar a les biblioteques del CSIC. *Viejo amor*: un sol exemplar a la Universidad de Santiago de Compostela. *El camino azul*: un sol exemplar a la URV. En àmbit iberoamericà es poden adquirir alguns exemplars en les llibreries de vell (www.iberlibra.com): *De la Belleza* (1), *El camino azul* (3), *La estética inglesa del siglo XVIII* (3), *Estudios estéticos, vol. 1* (1), *Mi ventana florida* (2), *El sapo romántico* (1) [consulta: 22/XI/2002].

4. Partida de naixement, expedient acadèmic. Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

5. Per la lectura del diari de Francesc Mirabent, sabem que el seu pare, Antoni Mirabent, morí el 1920.

6. El Dr. Joaquim Carreras i Artau, escriu de Mirabent: «Nadie habría sospechado tras aquellos modales aristocráticos y aquella sonrisa amable que Mirabent llevaba por delante veinticinco años de lucha durísima para abrirse paso en la vida y que había nacido en un humilde hogar de la exigua calle barcelonesa de Micerrferrer. Sus padres, abatidos por la enfermedad y la indigencia, sólo pudieron proporcionarle la educación

Ja en aquesta primera joventut, Mirabent ha fet una opció clara per sortir de la dificultosa situació econòmica de la família, i per altra banda desitja una formació sòlida en el terreny de les lletres. En la mesura que pot compra i llegeix llibres de literatura. Emprèn l'atzarós camí de l'autodidacte. Tot cercant nord, assaja l'escriptura. Publica articles en diversos diaris i escriu algunes novel·les⁷. Entre altres, demana orientació a Hermenegildo Giner de los Ríos⁸ i s'interessa per l'advocacia.

La tenacitat per obtenir estudis el portarà a presentar-se als exàmens com a alumne lliure tant en l'Institut de Barcelona com en el de Tarragona. Aquest esforç continuat en els estudis durarà 13 anys, fins al 1916. Aquell 26 de gener, amb 27 anys, obtingué el grau de Batxillerat amb la nota d'aprobat. Durant aquest llarg període d'alumne lliure, ha passat per una trentena d'exàmens de les matèries més variades. Ha excel·lit en geografia. El curs 1903-1904 obté un excel·lent en aquesta matèria, i el curs posterior li donen la matrícula d'honor. També ha tingut bons resultats en història. El curs 1905-1906 s'examinà d'història d'Espanya i el curs següent d'història universal. En les dues assignatures li donen l'excel·lent. És notable en Francès (1906-1907), psicologia i lògica (1907-1908) i història general de la literatura. Fracassa en geometria (1911-1912), que aprova al setembre; i en algebra i trigonometria (1911-1912), que l'arrossegarà fins a la convocatòria del curs següent.

El segon objectiu, el de millorar l'economia, també l'assoleix. Francesc Mirabent fundarà els «Laboratorios Mirabent», dedicats a importar i fabricar productes que posteriorment distribuïa a les farmàcies. El seu germà Joan de la Creu s'incorporà en el negoci. Els guanys econòmics aviat arribaren i li varen donar l'estabilitat que tant desitjava.

más indispensable. Así que hubo cumplido los quince años, Mirabent entró a trabajar como empleado de Banca y afianzó con su aportación la tambaleante economía familiar.» F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, Barcelona: CSIC, 1957, vol. 1, p. 7.

7. «En sus años maduros, Mirabent se quejó amargamente del desamparo espiritual de su juventud por falta de guías y orientadores. En esta etapa de autodidactismo divagó por los campos del periodismo y la novela. Publicó artículos en periódicos de Levante y Andalucía; y un corto número de novelas suyas vieron la luz en Barcelona, Valencia, Madrid y Sevilla. Adquirió entonces una nutrida colección de obras castellanas y francesas de novela y poesía, incrementada posteriormente con muestras, escasas pero selectas, de literatura catalana, inglesa y alemana. Estas adquisiciones constituyeron el primer estrato importante de su nutrida biblioteca. En ellas, tanto como en sus escritos, se refleja la vocación juvenil de Mirabent.» Joaquim CARRERAS I ARTAU a F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, CSIC, Barcelona, 1957, vol. 1, p. 8.

8. «Hace años [...] recibí una interesante misiva en que se me pedía consejo, opinión, ideas, advertencias; dirección, en suma. Una criatura atada á la mesa de un despacho sentía las ansias del pensamiento...» Hermenegildo GINER DE LOS RÍOS, *Cuasi prólogo* a FRANCISCO MIRABENT VILAPLANA, *Alondra*, Valencia, 1911.

El 1915 es casà amb Trinitat Blasi Hospital (Barcelona, 1893-1946). La família de la seva esposa era propietària de l'empresa SAIDA (SA Industrias de Aluminio), dedicada a la fabricació d'instruments i bateries de cuina.

2. 1916-1920: ELS ESTUDIS DE FILOSOFIA I LA RELACIÓ AMB JAUME SERRA HÜNTER

Mirabent, però, tenia passió universitària. Amb 31 anys s'inscriu en la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona. Les primeres assignatures les estudia el curs 1916-1917 i les últimes el curs 1919-1920. En total són quatre cursos de carrera filosòfica. Entre els professors, Mirabent rep la influència del Dr. José Jordán de Urries y Azara (Saragossa, 1868 - Madrid, 1932), que li impartirà teoria de la literatura i de les arts. La influència d'aquest professor es deixarà sentir en el seu treball de doctorat. Però troba una particular acollida en el Dr. Jaume Serra Hünter, amb qui ordirà una bona amistat. Serà a través d'ell que Mirabent se sentirà membre de l'anomenada escola catalana de filosofia. Serra Hünter el connectarà amb l'obra de Llorens i Barba (1820-1872)⁹. En molt bona part, són per aquestes influències com s'explica el notable interès de Mirabent per la psicologia individual i la psicologia dels pobles. Malgrat la distància física i ideològica que els imposarà la guerra, l'estimació de Mirabent pel seu mestre s'allargarà fins a la mort de Serra Hünter¹⁰. Aquesta mort, ocorreguda a l'exili, en 1943, l'afectà. Va sentir l'obligació moral de fer-li un homenatge a títol individual, sense cap altra pretensió que la de voler transmetre als alumnes de la seva pròpia aula l'afecte i homenatge a un mestre que tant havia significat per la Facultat de Filosofia i per la seva formació intel·lectual. En la sessió del dia de la mort de Serra Hünter, Mirabent acabà la classe. I digué als alumnes que els volia fer un comentari, enllà de la classe oficial, que ja havia acabat.

9. «En certa mesura es podria pensar que Mirabent és el seguidor més reeixit de Llorens, ja que és l'únic que ha estudiat directament l'obra dels escocesos.» Misericòrdia ANGLÉS CERVELLÓ, *El pensament de F. Xavier Llorens i Barba i la filosofia escocesa*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1998, p. 46.

10. El 1932, Serra Hünter és escollit president del Consell de Cultura de la Generalitat i Diputat al Parlament de Catalunya, això l'obliga a disminuir la presència a les aules. Els seus alumnes més destacats li fan un sopar de comiat i de reconeixement. Escullen Francesc Mirabent per dir unes paraules. Al final de sopar, l'esteta s'aixeca pronuncia un sentit discurs que acaba amb aquestes paraules: «El nostre mestre ha estat cridat a les més altes funcions. Els fidels deixebles, tot i sentint-nos íntimament engelosits i amb un anyorament secret, tenim però la joia de saber que no és pròpiament la política qui l'ha pres. És Catalunya. I davant Catalunya ens inclinem amb amorós respecte». Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 1, sobre 1. «Parlament llegit en el sopar d'homenatge al Dr. Serra. Nit 4 desembre 1932. Restaurant Martín, fulls 4-5».

Parlà en català (recordem que ens trobem en la universitat franquista dels anys 40) i a títol individual. Desbordat per l'emoció, els indicà la vàlua de Serra Hünter i el seu profund afecte¹¹. Quan acabà, els alumnes estaven en silenci, impressionats¹². Aquell homenatge li reportà un reconeixement dels col·legues i de l'Institut d'Estudis Catalans:

«Arrel del meu petit homenatge universitari al Dr. Serra Hünter (que alguns han cregut una valentia, i que jo crec que no ho és tant perquè ací ningú fa cas d'aquestes coses) l'Institut d'Estudis Catalans, en persona del Secretari, Sr. Aramon, i en nom del Sr. Puig i Cadafalch, va oferir-me un lloc de membre de l'Institut a la secció de Ciències (on està inclosa la Filosofia), cobrint una de les dues vacants actuals. Els vaig contestar amb una carta que guardo entre els meus documents universitaris i en la que explico clarament els motius de la meua renúncia. Són exactes i no he d'afegir-hi res. Però, ací, m'interessa fer constar la meua profunda tristesa, car hauria volgut acceptar i treballar per Catalunya, que és la màxima ambició de la meua existència. La meua doble vida és un obstacle, sobretot en aquesta terra on difícilment s'entenen la conciliació entre l'industrial i l'home de lletres. Però, si en un lloc distingit com el que m'oferien, res no puc fer, almenys des del meu treball silen-

11. «El cert és que, ell a Barcelona, jo primer a l'Estranger i després a l'Espanya Nacional, es marcaren prou bé les nostres divergències. Divergències que, no obstant, no pogueren, ni mai no podran, esborrar l'estimació profunda, l'admiració cordial, el respecte devotíssim que jo he sentit sempre pel Dr. Serra, i que sento ara per la seva memòria». Discurs llegit per Francesc Mirabent als alumnes en la sessió del 20 de desembre de 1943, p. II. Agraïxo a Pere Lluís Font que m'hagi facilitat una fotocòpia d'aquest document. L'original, catalogat com a D. 468, es troba a l'Arxiu Carreras i Artau de la Biblioteca de Catalunya.

12. «Quan dilluns, dos dies després de rebre la trista notícia, vaig entrar a la Universitat confesso que els ulls se'm varen humitejar i que des de dalt de la galeria vaig mirar amb melangia l'angle del pati on hi havia l'aula que tantes hores de reflexió i d'estudi havia provocat la paraula mestre del Dr. Serra... Des de 1920 fins 1931 la meua assistència a la seva classe va ésser potser ininterrompuda... Però, a més, el contacte espiritual fou constant, l'ensenyament seguit i orientador. Després vingueren totes les coses explicades en aquest Diari... Però, la nostra amistat sempre intacta, la meua fidelitat indefectible. Per això, ahir 20 de Desembre, en acabar la classe no vaig poder d'estar-me de parlar del Dr. Serra als meus alumnes, sortosament prou nombrosos, i alguns d'ells ja llicenciats, per comprendre el meu gest, que segons diuen faran també altres companys. Per no fiar-me de l'oratòria i menys en aquests moments vidriosos, vaig llegir tres quartilles, en català i fent constar que la classe oficial era acabada i que el que anava a dir-los era un deure de deixeble, al marge totalment de la cosa universitària d'ara. Una conversa entre amics, encara que comencés en forma de monòleg. Els vaig llegir quartilles que guardo en el dossier de les coses de filosofia. Els alumnes asseguts; jo dret, i un xic separat. La notícia els va sorprendre des del primer mot i tots seguien amb una atenció profunda. Quan vaig acabar la lectura vaig comprendre que la meua pròpia emoció havia estat comunicada penetrantment, car ells i jo vàrem restar uns minuts en silenci.» Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.1. Diari mecanografiat, foli 291-292. Data, XII-[19]43.

ciós crec que alguna cosa puc aportar al comú afany de prestigiar el nom intel·lectual de Catalunya.»¹³

Més endavant ja destacarem la relació de Mirabent amb la llengua catalana, però ara per ara indiquem que si bé negà a l'Institut d'Estudis Catalans la proposta de ser membre numerari de la Secció de Ciències, en canvi, sí que li acceptà l'oferiment de pronunciar una conferència en honor a Serra Húnter. En aquella aportació, Mirabent deia:

«Homes com Serra Húnter no poden tenir cap influència directe en el maneig de les masses polítiques; l'executòria privilegiada d'homes així és la influència indirecte que puguin difondre a través d'unes minories dirigents a qui ells aclareixin la puresa dels ideals i el respecte als principis radicals de l'existència humana [...] Sensible, delicat, una oposició, una ironia, o sobretot un sarcasme, el desfeien moralment; un desdeny per lleuger que fos, l'enrunava; una desatenció adolorida... Vegeu si un home així podia bracejar en la vida pública i si podia afrontar la lluita sense entranyes que li varen oferir quan, amb els cabells ja blancs i el cor vacil·lant, havia de començar a aprendre el que mai no sabé: conèixer els homes i conèixer els pobles. Díficil esforç per a un home que només fins aleshores havia manejat idees, les més pures, les més elevades, les més excelses.»¹⁴

No hi ha dubte que els unia una bona amistat, però també els separava una ideologia i tota una crua guerra civil.

Deixem l'emotiva relació amb el mestre Serra i retornem al 18 d'octubre del 1920. Aleshores està a punt de complir 32 anys. Aquell 18 d'octubre de 1920 serà una altra data per al seu record: fa els tres exercicis per obtenir el grau de llicenciat en filosofia i lletres. El tribunal –amb el Dr. Tomàs Carreras i Artau, entre d'altres– qualifica el tercer exercici de «Sobresaliente». És la culminació de tants esforços i d'una vocació ferma en el conreu de les lletres.

13. Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.1. Diari mecanografiat, foli 306-307. Data, VI-[19]44. Anteriorment, l'Institut d'Estudis Catalans ja s'havia fixat en Mirabent com a possible membre. En la sessió del 17 d'abril de 1942 de l'IEC, el Sr. Aramon ja l'havia suggerit (cf. Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, llibre d'actes, núm. 18, foli 3). En la sessió de la Secció de Ciències del 24 de maig de 1945 el Sr. Joaquim Carreras i Artau exposà la labor científica de Mirabent i acordaren tramitar la proposta al ple (cf. Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, carpeta d'actes de la Secció de Ciències, núm. 8). La relació amb l'IEC va prosseguir, un exemple el tenim el 1946. Mirabent envia una carta al secretari Sr. Aramon tot agraint-li la tramesa d'un anuari i, en referència al sofriment que li causa la recent mort de la seva esposa, li comenta: «Encara que la meua vida ha sofert una tràgica transformació, una de les poques coses que em lliguen encara a l'existència és la vostra labor [IEC], que desitjo veure plenament represa.» Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans. Doc. G1.300.D7. 22/10/1946.

14. F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, vol. II, pp. 207-208.

3. 1922-1937: DOCTORAT I PROFESSOR «AUXILIAR TEMPORAL» A LA UB

El 1922 entrà d'ajudant a la càtedra del Dr. Serra Húnter. Segons l'expedient acadèmic del Dr. Mirabent, serà ajudant interí durant els cursos 1922-1923 i 1923-1924. Explicarà psicologia superior. Des del curs 1924-1925 fins al 1926-1927 serà ajudant de classes pràctiques adscrit a la càtedra d'història de la filosofia.

El 1927 serà important en la vida acadèmica de Francesc de Paula Mirabent. El 18 de gener defensarà brillantment la seva tesi doctoral a Madrid, per la qual cosa obtindrà el premi extraordinari de doctorat. Aquell mateix any, la publicarà a l'editorial Cervantes de Barcelona.

Encara un altre fet distingirà el 1927. Joaquim Xirau i Palau va ser nomenat catedràtic de la Universitat de Salamanca i deixà vacant la seva auxiliaria temporal en la Universitat de Barcelona. A primers d'abril, el degà de la Facultat de Filosofia encomanà a Mirabent cobrir l'auxiliaria temporal de Xirau¹⁵. Era un pas important per assegurar-se la presència definitiva com a professor universitari. Com a auxiliar temporal explicarà lògica i teoria del coneixement. L'auxiliaria durà quatre anys. El 1931, Francesc Mirabent presentà la renúncia al càrrec. Les raons formals de la renúncia són ben conegudes: la incompatibilitat de l'auxiliaria amb les seves obligacions professionals¹⁶.

15. «Vacante una auxiliaria temporal de la Sección de Filosofía por haber sido nombrado Catedrático de la Universidad de Salamanca el auxiliar temporal D. Joaquín Xirau y Palau, y anunciada su provisión a concurso con arreglo a las condiciones vigentes, cuyo anuncio fue inserto en la Gaceta de Madrid el 24 de febrero de 1927, esta Facultad, en sesión celebrada en día de ayer, acordó proponer a D. Francisco Mirabent y Vilaplana para el cargo de auxiliar temporal afecto a la sección de Filosofía, con arreglo a las disposiciones vigentes. Tengo el honor de trasladar a V.E. este acuerdo, rogándole se sirva elevarlo a la Superioridad a los efectos del artículo 6º del Real Decreto antes citado. Dios guarde a V.E. muchos años. Barcelona 9 de abril de 1927. El Decano. Excmo. Sr. Rector de esta Universidad.» Expedient personal de Francesc de Paula Mirabent. Arxiu històric de la Universitat de Barcelona.

16. «Iltre. Sr. Decano de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona. Iltre. Sr.: El infraescrito Francisco de P. Mirabent y Vilaplana, doctor en Filosofía, Profesor Auxiliar Temporal de esta Facultad, acude respetuosamente a V.S. para rogarle que se digne ordenar los trámites necesarios para que por la superioridad sea admitida al que suscribe la renuncia de su cargo de Auxiliar Temporal de la Facultad de Filosofía y Letras (Sección de Filosofía) de esta Universidad. Obligaciones de carácter personal y privado, que le obligan a frecuentes ausencias de Barcelona, impiden al infraescrito disponer del tiempo necesario para el puntual cumplimiento de los deberes de dicho cargo y con profundo sentimiento se ve en el caso de formular esta renuncia. Por lo cual suplica atentamente a V.S. que se sirva disponer lo pertinente en estos casos. El infraescrito hace constar con emoción vivísima su cordial amistad hacia los Catedráticos y Profesores de la Facultad y su leal adhesión a la Universidad de Barcelona. Dios guarde a V.S. muchos años. En Barcelona, 28 de Enero de 1931. Francisco Mirabent.» Expedient personal de Francesc de Paula Mirabent. Arxiu històric de la Universitat de Barcelona. Tanmateix, les coses van anar més lentes del que semblava. Joaquim Carreras i Artau, amic i col·lega seu, també auxiliar temporal en el mateix temps que Mirabent, explica el motiu de la renúncia amb aquestes paraules:

Aquesta dimissió representa el final de la carrera de Mirabent com a professor de la Universitat de Barcelona d'abans de la Guerra Civil. Precisament, les autoritats franquistes posteriors entendran la renúncia com un mèrit ¹⁷.

Els sis anys que van des de la seva renúncia a l'esclat de la guerra seran dedicats a la preparació de la seva obra més important.

Els tristos fets del 1936 l'allunyen de Catalunya. El dia de l'alçament es trobava de camí cap a la ciutat-balneari de Bad-Nauheim, a Alemanya, on anava a alleugerir les seves dolences renals des del 1924 ¹⁸. Amb la família de la seva esposa, s'exilien a Roma, i més tard a París, on assistirà al «II Congrès International d'Esthétique et de Science de l'Art» (París, 1937) amb la comunicació «Verité et réalité dans l'expérience esthétique». Aquell mateix 1937, presenta una altra comunicació al «Congrès Descartes», a París, titulada «Les valeurs esthétiques et le jugement du goût». A l'octubre de 1937 deixarà París i passarà a la zona «nacional», residirà a Sant Sebastià ¹⁹.

«pero, mal avenida con las complicaciones de la vida oficial, acabó por retirarse a su casa». (F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, CSIC, Barcelona, 1957, vol. 1, p. 9.) Si bé Mirabent presenta la petició de renúncia al gener, el secretari de la facultat la reté fins l'octubre, començat el nou curs. A finals d'aquest mes d'octubre, Mirabent li escriu una nota manuscrita on li diu: «Distingit Sr. i amic. El dia 28 de Gener d'aquest any, vaig presentar una instància demanant que's tramités la meua dimissió de l'Auxiliaria Temporal. He agraït vivament l'atenció que suposa la retenció d'aquest tràmit. Però prego sincerament à v. que en la primera Junta de Facultat es serveixi donar compte de la meua instància i es resolgui la tramitació corresponent per fer efectiva la meua dimissió.» Expedient personal de Francesc de Paula Mirabent. Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

17. «La Universitat s'ha recordat de mi, malgrat que els homes que deien estimar-me més, no hi són. Prova evident, i això és el que em complau, que la meua labor i la meua persona hem estat ben apreciades de tothom. Ja ho veuen els que diuen que sóc roig!... La Universitat, que és d'on poden haver pres peu certes murmuracions, em crida, sense que jo hagi fet ni un pas per ésser cridat. Ara no hi ha el Dr. Serra... Ara no hi ha gent d'esquerra... Ara no hi ha "intel·lectuals de l'Anti-Espanya"... I ara espontàniament, d'una manera que va commoure'm sóc cridat per a prestar un servei a la Universitat. N'estic content, i crec que el meu deure era acceptar. Vaig fer les reserves naturals sobre els meus antecedents d'amistat amb el Dr. Serra i les meves publicacions en llengua catalana. El Degà, Dr. La Torre, em va dir somrient: "querido Mirabent, sabemos quien es V. y como se ha portado V. siempre con la Universidad... Sabemos que cuando en 1932 se marchó V. de ella podía V. haber conseguido mucho quedándose y haciendo el juego de ambiciones al uso. Además, antes de proponerle a V. le rogamos que acepte. Puedo contar con V?...» També el Dr. Font i Puig i el Dr. Carreras m'han acollit cordialíssimament com a company. He acceptat, i he dit que volia servir la Universitat, i a través d'ella Espanya, de la única manera que puc fer-ho, i que quan la Universitat cregués que ja no li feia servei, que em retiraria obscurament, car tinc il·lusió universitària, però no ambició.» El Sr. Rubèn Doll em facilita aquest revelador document, extret del diari personal de Mirabent (p. 56), datat de l'octubre del 1939.

18. Extrec la informació del treball del professor Rubèn Doll.

19. Sobre això vegeu l'article sobre la correspondència entre Serra Húnter i Mirabent: R. DOLL, M. VERDAGUER, «J. Serra Húnter i F. Mirabent: els darrers sospirs d'una relació intel·lectual», *Comprendre*, 2003/1, pp. 39-60.

4. 1939-1952: DE L'«AUXILIARIA TEMPORAL» A LA CÀTEDRA

Retorna a Catalunya el 17 de febrer del 1939. Aquell mateix any, la Universitat de Barcelona li ofereix reincorporar-se a l'auxiliaria temporal²⁰. En l'auxiliaria hi estarà fins el 1946. Al llarg d'aquests anys imparteix lògica (1939-1941), criterologia (1941-1942) i història de la filosofia moderna (1943-1946). El 1946 serà designat professor encarregat de curs i adjunt honorari. Ensenyarà lògica i metodologia de les ciències (1946-1947) i, per primera vegada, estètica (1946-1950). No serà fins a finals de 1950 que obtindrà la càtedra d'estètica de la Universitat de Barcelona²¹, menys d'un any i mig abans de la seva mort.

Els anys quaranta, els més prolífics de la seva obra, tindran quatre factors altament vivencials per Francesc Mirabent. El primer ja l'acabem d'assenyalar: la tornada a l'ensenyament universitari. El segon factor serà la petició de responsabilitats polítiques per part del *Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas*. El tercer, serà la mort de la seva esposa, que el deixarà abatut i a punt d'abandonar de nou el

20. El professor Rubèn Doll aporta una carta que Francesc Mirabent adreça al degà de la Facultat de Filosofia de la UB tot oferint-se: «Barcelona, 12 de Mayo de 1939. Año de la Victoria. Iltre. Sr.: Tengo el honor de dirigirme a V.S. para poner en su conocimiento que por comunicación del 29 de Diciembre de 1937, del Secretario General del II Congreso Internacional de Estética y de Ciencia del Arte, celebrado en Paris en Agosto de 1937, se me notificó que en la reunión preparatoria de dicho Congreso se acordó elegirme Miembro del Comité Permanente de los Congresos Internacionales de Estética. Habiendo sido durante seis años Profesor Auxiliar Temporal de esta Universidad, después de otros seis años de Profesor Ayudante, creo es un deber de gratitud y de leal recuerdo, trasladar a V.S. este acuerdo del II Congreso Internacional de Estética y de Ciencia del Arte, ya que sé muy bien que esta distinción personal que se me ha otorgado tiene en su origen en las enseñanzas recibidas en esta querida Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona. Seguro de que es así, acudo respetuosamente a V.S. para ofrecerme en este puesto al servicio de la Universidad, y si V.S. estima que esta comunicación debe elevarse a otras Autoridades Académicas para su conocimiento, sobre todo con relación a los trabajos del futuro Congreso que ha de celebrarse en Budapest en Septiembre de 1940, me es grato ponerme desde ahora a sus órdenes para los trámites necesarios. Saludo devotamente a V.S.C.V.G. Dios m.a. ¡Viva España! ¡Viva Franco!» La resposta li arriba a meitat del mes d'octubre: «Por orden de esta fecha ha sido V. nombrado Auxiliar Temporal de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona, con carácter provisional y durante el curso de 1939-1940 adscrito a la enseñanza de la Lógica, prescribiendo por el desempeño de este cargo la gratificación anual de 3.000 pesetas y entendiéndose que este nombramiento cesará el día 30 de septiembre de 1940. Lo digo á usted para su conocimiento y demás efectos. Dios guarde á usted muchos años. Madrid, 17 de octubre de 1939. Año de la Victoria. El director general de Enseñanzas Superior y Media. Firmado y rubricado. Sr. Don Francisco Mirabent Vilaplana. Don Mariano Soria y Recudero, catedrático numerario y Secretario general de la Universidad de Barcelona.» Expedient personal de Francesc de Paula Mirabent. Arxiu històric de la Universitat de Barcelona.

21. Les oposicions es varen realitzar el 31 d'octubre de 1950 i prengué possessió l'1 de desembre d'aquell mateix any. Arxiu de la Universitat de Barcelona. Expedient acadèmic.

seu càrrec universitari ²². I finalment, l'expansió del seu negoci. Dedicarem unes línies a aquests tres darrers factors.

Les «responsabilitats polítiques»: A meitats de juny del 1940 el «Règim» vol passar comptes amb Mirabent per una presumpta responsabilitat amb les idees i el moviment «roig». És delatat com un membre d'ideologia esquerrana i, per tant, sospitós. L'amistat amb Jaume Serra Húnter, reconegut líder d'Esquerra Republicana, era un factor acusador, igual que els seus escrits publicats en llengua catalana. Aquesta inesperada situació l'afectarà profundament, ara veurà el nou règim amb una crueltat inusitada. Ho escriu així en el seu diari:

«La depressió nerviosa que va produir-me fa més d'un mes —cap el 15 de juny— el saber-me cridat pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques a fi de defensar-me d'unes acusacions que se'm feien, comença a esmorteir-se. No pel fet, que és insignificant. Sinó pel que representa dins l'estil de la nova política. Que es digui que jo sóc d'idees esquerranes i simpatitzant d'Azaña i les seves doctrines, és tan absurd com innocent. [...] El cas és que hauré de pagar una multa per haver estat un any a l'Estranger abans d'ingressar a Espanya Nacional. [...] La ferida moral que he rebut en les meves fibres de patriota és el que compta. Quan veig la gent com parla, com es mou, com es situa, com navega pels àmbits tèrbols de la vida d'ara, i com l'estimació moral d'un home i de la vida d'un home no signifiquen res pels distribuïdors d'aval i de patents d'amor a Espanya, m'arriba a la gola un malestar de fàstic i al cor un dolor irreprimible que només es vencen quan penso en qui són els qui m'han de jutjar i en la transparència de la meua vida de treball i de moralitat indefectible.»²³

Un any i mig després l'informen que queda absolt de tota possible responsabilitat. «Absolt de què?» es preguntarà Mirabent. «El que havien d'haver dit és que mai no havia d'ésser inclòs en cap expedient de responsabilitat política.»

La mort de la seva esposa. Francesc de Paula Mirabent havia conegut la seva esposa en 1911, a Sant Feliu de Codines, i s'havien casat el 1915. No tingueren fills. A finals del 1945, els metges diagnosticaren un tumor maligne a Trinitat Blasi. A primers de l'any següent començà el calvari de la dura medicació i de les radiacions. La irreversibilitat de la malaltia, però, portà a la mort l'esposa que tant estimava.

22. «Todavía, en la depresión de ánimo originada por el fallecimiento de su esposa, intentó otra vez retirarse; pero accedió a continuar a ruegos de amigos y compañeros.» J. CARRERAS ARTAU en F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, Barcelona: CSIC, 1957, vol. 1, p. 9.

23. Dec aquest document a Rubèn Doll, que l'extreu del diari de Mirabent, en data del mes de juliol de 1940, p. 126.

Abatut, començà un diari íntim dedicat a la seva esposa, on en conversa contínua li revela els avatars de la seva ànima torturada per aquella mort. D'expressió sovint lírica, descriu la buidor i la soledat.

«La meva dolça Trini va morir el dia 3 de juliol. Precisament el dia 3 de juliol! A les cinc i vint-i-tres minuts de la tarda, doble hora d'estiu. Del 3 de juliol de 1915 al 3 de juliol de 1946, gairebé hora per hora, trenta anys d'existència d'amor i de felicitat insuperables. Ironia del temps i de la vida. [...] El seu pobre cor finalment va afeblir-se i a la matinada del 3 de juliol va claudicar, i a mitja tarda es va rendir per sempre. Dues hores després la serenitat va tornar al seu rostre, i els ulls closos, el nas finíssim, el front clar i com transparentant una llum misteriosa, el cabell ben arreglat on la clapa grisa d'un ondulat sobre el pols dret li posava una nota de distinció i de maduresa, el cap reposant damunt el coixí, i tota ella tapada fins el coll per un llençol immaculat, semblava adormida en el sudari, tranquil·la i suau com quan la salut embellia aquella ànima incomparable. Ja tot era finit per ella: el bé i el mal, l'alegria i el dolor. Ja tot era a començar per a mi, condemnat a viure sense ella, cosa fàcil de dir, cosa dolorosa a realitzar.»²⁴

Podem considerar aquest diari íntim com una llarguíssima carta, plena de confessions, que arribarà fins a la mort de Mirabent i que avui ens és font per conèixer l'estat d'ànim dels últims anys de l'esteta²⁵.

24. Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.2. Carpeta DIV, 1, data, 14/7[19]46. Quatre mesos abans del traspàs de la seva esposa, lúcidament escriu al seu diari el fatal pressentiment: «Del 3 de juliol de 1915 al 25 de març de 1946. Més de trenta anys de felicitat. Petits alts i baixos de salut física, però sempre magnífica salut moral. No crec que hi hagi hagut, ni pugi haver-hi cap exemple de major compenetració ni d'un amor ni d'una tendresa tan purs i tan abnegats. Ni una ombra en ells, ni un dia ni un moment de mal humor ni de fatiga en res. Tal vegada perquè mai no ha estat la nostra vida torbada per cap exigència sensual. L'esperit ho ha estat tot. Les altres coses, ben secundàries, gràcies a Déu. I bé, trenta anys ens han estat concedits, i de sobte la brutal, la cruelíssima punyalada. Des de la tarda d'estiu, radiant, calurosa, al tren, tot tornant d'uns dies de festa major al Masnou, la figureta pàl·lida i sensible, que no sabia res del tresor moral que portava en l'ànima i que tot ho omplena de tendresa i de bondat, va voler acceptar de fer ben junts el camí de la nostra existència. Unes paraules, meves, breus, senzilles, sense cap solemnitat ni cap declamació, i una mirada d'ella i una estreta de mà, i res més. La coneixença fortuïta a Sant Feliu de Codines [Al marge anota: 1911], uns anys abans, es segellava en nuviatge suauement, naturalment, com si en el silenci s'hagués dit tot, la decisió fou presa. 3 de juliol de 1915! I ara, 25 de març de 1946, la vida ens avisa de què han passat més de trenta anys i de que ja és hora de que pensem que la felicitat ha durat prou.» Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.2. Carpeta DIV, 1, data, IV-[19]46.

25. Onze mesos abans de la mort de Mirabent, escriu a la seva esposa: «Avui, diumenge dia 3 [de juny de 1951], santa Clotilde [la seva mare es deia Clotilde], 31 anys de la mort del Pare, i el dia del mes de la mort de la Trineta. El mes que ve, cinc anys!... He anat al cementiri a portar-li unes flors... Un dia núvol, calitjós. Molt cansat d'una nit anguniosa, llevar-me moltes vegades, somnis i pensaments confusos. Un terrible desànim.» Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.2. Carpeta DV, 2, diari manuscrit, data, VI-[19]51.

«*Mirabent i Cia*»: Anem ara pel quart factor altament significatiu en la vida de Francesc Mirabent en la dècada dels anys quaranta. El 1910 havia fundat els *Laboratorios Mirabent*, una empresa en la qual treballaven ell mateix i un empleat. Es dedicava a la importació i elaboració de productes que es venien a les farmàcies, com ara xarops per a la digestió. Ell mateix ho explica:

«Vaig començar a treballar la Morrhuetine²⁶ el 1r. d'octubre de 1908, d'acord amb la casa d'A. Riera. Però a començaments del 1910 vaig fundar el Laboratori, amb despatx a casa, Claris 48, i obrador a Mallorca, 188. Un obrer i jo, i ningú més... Vaig fer la primera venda el 21 d'abril del 1910: vint-i-cinc ampolles a València!»²⁷

Al llarg de trenta anys aquell negoci li havia donat una bona estabilitat econòmica. Amb la seva perspicàcia, havia sabut trobar nous productes i noves llicències d'importació, d'elaboració i de comercialització. També havia ampliat la plantilla, el seu germà Joan de la Creu s'havia incorporat al negoci.

La dècada dels quaranta significarà l'aposta per l'expansió. El 1943 el registre mercantil de Barcelona recull l'escriptura d'una nova empresa, anomenada *Mirabent y Compañía*²⁸. Francesc de Paula aporta a la nova societat els seus *Laboratorios Mirabent* i l'explotació d'aquests; són també socis el seu germà Joan de la Creu Mirabent i els farmacèutics Manuel i Jeroni Giménez-Salinas²⁹. Durant els primers anys, la nova companyia té bons resultats i Joan de la Creu s'incorpora plenament en les atribucions de la direcció³⁰. Des de 1944 fins a 1951, *Mirabent y Compañía* tindrà uns beneficis totals de 51.377,32 ptes³¹.

26. La Sra. Anna Maria Mirabent m'explica que era d'un d'aquests xarops que comercialitzaven. Altres productes eren el *Nurrisol*, *Pabirvol*, el *Nucleoval* i l'*Elexir eupíptico*.

27. Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.2. Carpeta DV, 2, diari manuscrit, data, 26 de juny del 1951.

28. Nota informativa de 10 fulls fotocopiats que reproduïx un document d'arxiu, nota facilitada pel Registre Mercantil de Barcelona el 21 d'octubre de 2002.

29. Amb un capital fundacional de 500.000 ptes. Francesc de P. Mirabent aporta un valor de 275.000. Els altres socis aporten 75.000 ptes cada un.

30. «Mientras no se acuerde otra cosa, don Juan Mirabent Vilaplana percibirá la cantidad mensual de cinco mil pesetas y don Francisco Mirabent Vilaplana y don Manuel y don Jerónimo Jiménez-Salinas y Silva la cantidad de mil pesetas mensuales cada uno.» Modificació de l'escriptura feta el 21 d'agost de 1948. Nota informativa del Registre Mercantil.

31. Balanç final de les xifres indicades en les diverses actes anuals. «Libro de Actas de Mirabent y Cia», Arxiu de la família Mirabent, Vic. Dos factors són els que varen precipitar l'empresa a la seva desaparició (vers 1961): «...la implantación del Petitorio del Seguro Obligatorio de Enfermedad en el que no ha sido incluida ninguna de las especialidades elaboradas por la empresa» (34) i l'augment constant del cost de producció i dels salaris. «Libro de Actas de Mirabent y Cia», Arxiu de la família Mirabent, Vic.

Gairebé un any abans de morir Mirabent decideix abandonar la seva pròpia empresa. Diversos factors hi influeixen: la soledat i abatiment en què es troba, l'agreujament de la malaltia que pateix, la pèrdua d'interès pel negoci. En el seu diari ho explica així a la difunta esposa:

«Avui, Trineta, he liquidat quaranta tres anys de la meua vida [...] Avui, a les onze i quart, a can Traval, he firmat la meua separació de la Societat «Mirabent y Cia.» No sé com explicar-te tot el que he sentit, i el què sento... Però sobretot sé que s'ha acabat una altra etapa de la meua existència... Sense tu, què és tot?... Sense tu, què era el Laboratori? Tantes decepcions, i tantes misèries, com anaven girant al meu entorn des de que tu ets morta! Cobraré uns interessos, uns loguers, uns royalties. Crec que entre unes coses i altres podré anar vivint, que és esperar la mort.»³²

L'empresa passà a mans del seu germà Joan i dels altres dos socis. El 26 d'abril del 1952 dicta testament amb el notari Joaquim de Dalmases. Quatre dies després, l'1 de maig, pateix una hemiplegia cerebral que el deixà, irrecuperablement, a les darreries. El dia 5, a primera hora de la tarda morí³³. Sense fills, deixà per hereus testamentaris els amics: Àngel Traval (advocat i notari), Albert López Lloret (metge), Víctor Tarruella (advocat), Joaquim Carreras Artau (filòsof), Enric Ribalta (advocat), que, segons les seves indicacions, absolgueren el seu germà Joan i els seus socis del pagament del capital pendent de la venda de l'empresa³⁴. La resta del seu patrimoni va ser repartit entre les institucions de beneficència dedicades a la infància de Barcelona, Sitges i Vilafranca del Penedès³⁵.

II. Aproximació a un breu retrat ideològic

1. EL REPUBLICANISME

Abans de la Guerra Civil Mirabent no milità en cap partit polític, però les seves simpaties es decantaren per un republicanisme que reconegués la pluralitat de cultures d'Espanya. Això el fa sentir-se

32. Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia de la UB. Documentació 6.2. Carpeta DV, 2, diari manuscrit, data, 26 de juny del 1951.

33. Cf. la necrologia publicada per J. Roig Gironella en la revista *Pensamiento*, VIII, 1952, 564-566.

34. Referent a aquesta donació, llegim en el «Libro de Actas de Mirabent y Cia»: «... el posicionarse de este legado representa el pago de los correspondientes derechos reales y no disponiendo la Sociedad de suficiente numerario para atender a este pago sin menoscabo del normal desarrollo del negocio, es preciso acudir a la obtención de un crédito bancario que permita satisfacer estos derechos reales...» (30), Arxiu de la família Mirabent, Vic.

35 Cf. p. 7v. de la nota informativa del Registre Mercantil de Barcelona.

molt a prop de Pi i Margall, encara que de forma crítica. El seu ideari consisteix en l'expansió de les llibertats republicanes per totes les cultures de l'Estat. Podem ubicar Mirabent en el que s'ha entès per «republicanisme federal». Però, la commoció política de primers de segle xx en bona manera desgasta la proposta, i per una banda, Solidaritat catalana i Esquerra Republicana i per l'altra el lerrouxisme intentaran cobrir espai del republicanisme federal.

En una carta al professor Romero Flores, catedràtic de filosofia de l'Institut de Lleó, Mirabent dóna les claus de la seva posició ideològica davant les eleccions del juny de 1931.

«...soy profundamente catalanista, no en el sentido político de hombre de partido, sino en el sentido de catalanidad; amo nuestra pobre cultura incipiente, nuestra lengua, nuestras tradiciones, nuestra tierra. Soy republicano desde siempre, no como muchos revolucionarios de ahora, y mi credo político es el de Pi i Margall, aunque no figuro ni figuraré en ningún partido y aunque sé perfectamente lo que está vivo y lo que está muerto en la doctrina de Pi. En las próximas elecciones votaré la candidatura de Lerroux, aunque substituyendo por catalanes seis nombres de seis radicales, pero votando con orgullo de hombre civil a no catalanes como Alcalá-Zamora, Fernando de los Ríos y Joaquín Pi Arsuaga, además de Lerroux. Creo que Maciá está conduciendo a Cataluña a una imperdonable locura política, y como catalán, deseo fervientemente que se hunda de una vez el espíritu de la gente que Maciá capitanea. No tengo muchas esperanzas, sin embargo, de que lo logremos fácilmente.»³⁶

Com és normal, sota el règim franquista, Mirabent no repetirà la seva fe republicana. Com és obvi, hi ha un replegament. No podem calibrar fins a quin punt sentirà el règim franquista, però sí que cal deixar constància de la seva viva capacitat crítica. Veiem-ne un exemple, escrit poc més d'un any després de la seva arribada a Barcelona. El juny del 1940 anota al seu diari:

«La propaganda ens eixorda per tots cantons, i els homes parlen gairebé tots de la mateixa manera, amb els mateixos arguments que se'ls donen per consigna i que accepten per rutina mental. Aqueixa puixança verinosa de la propaganda la veig monstruosa quan escolto persones com el meu estimat amic Dr. Tomàs Carreras i Artau, repetint les fal·làcies, els sofismes, d'uns mots d'ordre indiscutibles. Una mica més cada dia l'home visceral va restringint el lloc de l'home espiritual!»³⁷

³⁶ Carta datada el 22 de juny de 1931. Dec aquest document a Rubèn Doll. L'original es troba en el llegat del professor Francesc Mirabent Vilaplana. Universitat de Barcelona. Biblioteca de Filosofia i Lletres

³⁷ Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia. Biblioteca UB. Documentació 6.1 DI. Diari mecanografiat, p. 239.

2. EL CATALANISME

Mirabent se sentirà sempre un català de convicció, ja sigui en el temps de la república o sota el franquisme. És evident que la persecució sistemàtica de la nostra cultura a partir del 1939 l'afectà profundament i hagué d'adequar-se a les circumstàncies. Tota la seva imatge pública i tota la seva obra va fer-se en castellà, llevat d'algunes petites intervencions en actes molt reduïts i del diari personal que seguí escrivint en català. És en aquest document on trobem les seves repetides lamentacions sobre la pèrdua de la identitat cultural. En bona manera se sent un exiliat interior³⁸.

«XI.43 - Una de les altres tristíssimes constatacions de les hores vergonyoses que vivim –i que Déu vulgui que aviat acabin– és el fenomen de la desaparició de tot element català (almenys en l'extern) en la vida social de certs medis que es creuen d'elecció, com si ni vestigis restessin de la nostra cultura. Tothom –o gairebé tothom perquè hi ha naturalment excepcions que els dignifiquen– s'amaga de portar a la mà llibres catalans, de demanar música catalana, d'enyorar teatre català, de parlar la nostra llengua, de voler ciència i cultura catalanes, d'exaltar costums pairals, de fer sentir l'enorme distància i la profunda diferenciació entre la gent d'Ebre enllà que avui ens envolta amb aire de superior domini i de triomfant altivesa. Així s'observa entre determinada gent benestant que fins hi tot es donen vergonya de parlar català als fills, la més infame de les traïcions a l'arrel del nostre ésser.»³⁹

38. «Vaig viure prop de tres anys en un exili, durant la nostra guerra; exili que, o fou purament geogràfic, les mesades de París, d'Alemanya i d'Itàlia, o fou tristament moral les llargues setmanes de San Sebastián. En el primer la inquietud de la guerra entelava tots els encisos d'aquelles terres sempre amades; en el segon, l'ambient que en altres quartilles he descrit era una tortura inoblidable... Però, l'exili continua... On és, doncs, l'exili?... Cada dia crec més que el porto a l'ànima. Avesat a unes terres i a uns climes espirituals, a unes societats d'homes intel·ligents i curiosos, a una vida pulcra i refinada –universitaris, negociants, industrials, professionals– (on el baix to possible restava ofegat per l'educació i la civilitat), haig d'avenir-me, vulgues o no, a l'actual desvirtualització de la nostra Catalunya, especialment de la nostra Barcelona, que ja no és ni l'ombra del que de mica en mica anàvem fent que fos. Sí, hi havia encara molt de camí a recórrer... Però hi havia, almenys, unes minories i uns ambients... Ara, els pocs que resten, es veuen cada vegada més aïllats, per l'obra d'una penetració fàcil –ai, massa fàcil, car tants són els catalans que hi ajudem per temença o per desànim, o per conformisme, o per conveniència lucrativa, o per manca d'ideals!...– que ens separa i ens desintegra.» Data: 31 de desembre de 1942. Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia. Biblioteca UB. Documentació 6.1 DI. Diari mecanografiat, p. 239.

39. Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia. Biblioteca UB. Documentació 6.1 DI. Diari mecanografiat, p. 287. Altres fragments dignes de consideració: «La miserable confusió política de 1934-1936 ningú no la desitja. Al contrari, tot bon català la rebutja. Però d'això a acceptar que donin per resolt el nostre problema, la distància és molt llarga. Si els nostres sentiments s'empren per fer extremismes, aleshores no hi ha remei. Però si sabem imposar suaument, dignament, els nostres drets culturals, molt serà fet per a la reanimació de la nostra Catalunya.» Data: març de 1946. Llegat Mira-

III. L'obra

1. 1907-CA.1920: EL PERIODISME I LA NOVEL·LA

Coneixem poc la faceta de Mirabent com a periodista. Destaca, però, la seva intervenció en diaris espanyols del primer decenni del segle xx. Així, per exemple, entre 1907 i 1912 publica en diaris d'expressió liberal com ara *El Pueblo*, de València, òrgan d'expressió de les idees republicanes del seu fundador Vicent Blasco Ibáñez. A causa de les opinions radicals publicades, aquest diari va ser interromput en diverses ocasions per denúncies governatives. Publicà també a *El Radical*, expressió a Almeria de la *Unión Republicana* de Nicolás Salmerón, o en el prestigiós *El Liberal*, de Madrid, refugi de les idees liberals.

Paral·lelament a la seva activitat periodística, desplega un notable esforç com a autor de novel·les, el conjunt de les quals ratlla les 800 pàgines. La llista dels títols és la següent: *Alondra*, València: F. Sempere, 1911, 252 p.; *El camino azul*, Barcelona: Cervantes, [acabada a la tardor de 1912 i en 3a edició el 1923], 283 p.; *Viejo amor*, Cartage-

bent. Facultat de Filosofia. Biblioteca UB. Documentació 6.1 DI. Diari mecanografiat, p. 326. «II.43 - M'han demanat de Madrid, per a una revista universitària, un article sobre coses d'Estètica. No he cregut discret refusar-me. L'he escrit i l'he enviat. No sé si es publicarà, car parlo lliurement de Kant i això avui és suspecte. En el fons m'és igual... Car quan em volen convèncer de que escrivint en català ningú no ens llegeix i l'obra no es propaga, somric d'una manera que no saben ben bé si assenteixo o si me'n burlo... La meua experiència dels Congressos Internacionals m'ha ensenyat que tan poc llegits som en castellà com en català... I tant per tant, prefereixo escriure en la meua llengua, i si algú creu un dia que les meves coses valen la pena ja me les traduiran com me les traduirien si fossin en castellà, car el castellà si es vol difondre també ha d'ésser traduït [...] El cert és que he escrit un article en castellà... I que després de tants anys de no manejar la llengua castellana en el treball d'escriptor, la cosa no m'ha estat gaire difícil, i segurament la pràctica antiga i l'ús verbal a la Universitat m'han servit de molt... Però el gust d'escriure m'ha semblat tot un altre. Educats i formats en llengua castellana, instruïts amb ella a l'escola i a la Universitat, el castellà ens dona la impressió d'un instrument acabat i complet, en el qual tots els conflictes estan resoltos; les dificultats que hi trobem són dificultats, no d'ella sinó nostres, per insuficiència de coneixement. Això és un elogi, i com a tal l'estampo, car sóc amic i admirador de la llengua castellana. A favor d'ella han treballat vuit segles d'integració i de depuració. En contra de la llengua catalana han treballat vuit segles de desintegració i de corrupció, quan no de persecució... Per això quan vaig començar a sentir que necessitava l'expressió catalana per comunicar els meus sentiments i els meus pobres pensaments, i això va començar després de molts anys d'escriure en castellà i adonar-me de la meua insuficiència i de la seva artificialitat en quant a l'exigència de la meua ànima, jaig trobar-me amb un vehicle dur i resistent que vaig haver de polir i de perfeccionar de mica en mica... Avui, però, hi ha un goig dolcíssim, una voluntat pura —de vegades una joia sensual...— en el maneig de la llengua catalana, en l'estudi i la recerca de les paraules i de les formes gramaticals, com revelació de l'arrel de l'esperit... Hi ha un encís inefable en el so i en la frase en la consideració etimològica, font inexhaurible de plaer i de coneixement.» Data: març de 1943. Llegat Mirabent. Facultat de Filosofia. Biblioteca UB. Documentació 6.1 DI. Diari mecanografiat, p. 255.

na: Viuda de Garnero, 1913, 38 p.; *El sapo romántico*, Madrid: El Libro Popular, 1914; *Mi ventana florida*, València: F. Sempere, [ca.1920], 262 p. I en preparava una altra, *Mari-Cruz*, que no tenim notícia que es publicqués⁴⁰.

El primer llibre, *Alondra*, és un aplec de tres narracions. El primer relat, començat als divuit anys⁴¹, és el que dona nom al recull i explica el desamor d'un matrimoni, Rosario i Ernesto, que no acaba d'entendre's. L'enyor de la ciutat, en la fugida, porta Rosario a un final tràgic⁴². *Búcaro*, el segon treball, narra els diversos amors d'Alfredo. *Visiones del camino (crónica de un viajero lírico)* és un recull d'impressions de viatges per Castella i Andalusia redactats entre el 1909 i 1910.

En *El Camino azul* Mirabent retrata la vida sentimental i espiritual d'Amalio, un jove de vint-i-cinc anys. Després d'abandonar Maria perquè li oferia un amor sincer però gens sublim i deixar Isabel perquè el seu amor era voluptuós, s'enamora de Trini, una dona casada. L'amor prohibit era l'amor perfecte⁴³. Quan es troba a punt del suïcidi⁴⁴, l'amor pur de la seva germana i la seva carrera en el món de l'art li ensenyen el camí de la salvació⁴⁵.

Mi ventana florida és un recull de narracions. Obre el volum *Viejo amor*, publicada anteriorment. Aquí, Emilio Omar, retroba al cap d'anys un amor de la seva primera joventut, Carmen Montel, ara ja casada. I malgrat els anys, tots dos segueixen estimant-se. Però María Victoria li farà veure que aquest amor és impossible⁴⁶. El volum conté

40. A la segona pàgina de *Mi ventana florida* s'anuncien les *Obras del mismo autor* i s'anuncia en preparació *Mari-Cruz (novela)*. Aquesta última obra no figura en cap catàleg de llibres ni és en cap biblioteca europea. És de pensar, doncs, que no va arribar a publicar-se.

41. Escriu en la *despedida* del volum: «Páginas son esas hijas de mi corazón y de mi entusiasmo: todas escritas en horas emocionadas y sinceras. Algunas, las primeras, fueron hechas en el punto y hora de mis diez y ocho años» (p. 261). La primera narració, però, ell mateix la data en 1908, quan tenia 20 anys. Hem de resoldre, doncs, que el procés de creació d'*Alondra* durà dos anys.

42. «Salimos a las doce. Llegamos a las tres a la Cruz, y al emprender el camino de Valdemora pidóme unas matas de tomillo. En su busca me interné en el bosque, y... retorné presto, pues hirió mis oídos el repiqueteo loco de cascabeles, de mis cascabeles, y al entrar de nuevo en el camino, sólo vi, ya lejos, en el recodo del valle, cómo mi tartana, y en ella la señorita, se despeñaba rocas abajo, con un ruido crujiente y espantoso.» (p. 120)

43. «Una mujer que no fuera la mansa resignación de María, ni el arrebato loco de Isabel; sino noble y serena, dulce abrigo de aquietadora fragancia... Trini Lanzor.» (p. 214).

44. «Cuando todo se ha desvanecido, cuando ni el arte ni el amor fortalecen la vida, nada como morir.» (p. 276)

45. «Amar a la hermana, y en este amor, diluir los otros dos amores que no fueron tan cordiales como debieron ser. Ahuyentar de su alma todo aleteo de impureza. Hundirse en el claro arroyo de la vida humilde y sosegada. Ser bueno, sinceramente bueno... y hallar en el arte una senda de perfección. Era el camino azul que ante sus ojos se tendía. El verdadero, el único...» (pp. 281-282)

46. «No ha podido ser. Nos separó la vida. Hoy, no puede ser tampoco. Nos separa el ensueño.» (p. 90)

altres narracions més breus: *Tragedia sentimental*⁴⁷, *Don Silvano*⁴⁸, *Belial*⁴⁹, *Jimeno el misógono*⁵⁰, *Golondrina*⁵¹, *Soledad*⁵², *Doña Clarita*⁵³, *Episodio*⁵⁴, *Maese Raimundo*⁵⁵, *El suave consuelo*⁵⁶ i *Retorno (carta de una mujer)*⁵⁷.

47. Narració tràgica de cec, on el protagonista –José Luis– es venja estranyament de la mort de la seva mare: «Su madre era el único consuelo. Lejanas historias de amor y de rencor le destrozaron la ingenuidad de su alma; libros desengañados le perdieron la voluntad; y su espíritu, entristecido por las humanas miserias, se hizo poeta, ya que no pudo alzarse hasta un Dios bienhechor y providente.» (p. 101).

48. «Me casé. Viví dos vidas. La reposada y vulgar a que me ceñían la providencia y el olvido, y aquella otra vida espiritual desordenada y poderosa que –de no haber sido tantas veces castigada por la realidad– hubiera estallado irremediablemente.» (p. 113) L'única solució que té Don Silvano per expressar el fons de la seva ànima és enamorar-se de la lluna.

49. Belial és un home violent, que viu sol a la muntanya. Atemoreix. Algunes persones del poble es serveixen de la brutalitat de Belial per les seves venjances particulars. Un dia s'enamora. L'amor que sentia va fer bo el seu cor. Acompanyat de la seva enamorada, expressà davant de tothom la seva transformació: «las gentes les escupían, les insultaban, les apedreaban [...] Una certera pedrada le hirió de muerte en la sien» (p. 125).

50. Frustrat per no trobar l'amor de la seva vida, assassina una companya de feina: «El hubiera querido hallar una mujer novicia de amor para moldearla á su antojo é iniciarla en ese dulce y delicioso juego. Una mujer que viera y que sintiera la comedia humana a través de los ojos y el alma de Jimeno.» (p. 132).

51. Alfredo s'enamora de Julita, xicota d'un amic seu. Julita és encantadora i s'avé al festeig. Però Alfredo dubta de la relació quan Julita li demana amb què compta pel casament i amb quina quantitat passaran el mes. «Ha muerto el amor. Descalida el alma, ya no podrá sentir cómo renace esa dichosa trama de esperanzas... Mercedes: el cariño lento, suave, apacible; el que por vez primera anegó de alborozo este pobre corazón mío... Julia, el amor grácil, cascabelero, gallardo como un airón azul...; el que por lo breve é intenso –como una puñalada á traición– ha matado fieramente esta gran ternura que desborda en mi alma romántica y divagadora.» (p. 179).

52. Durant un passeig a cavall, l'amic explica al narrador la seva soledat: res, ni el matrimoni, li omple la seva vida espiritual: «Yo asisto con un gran desgarramiento espiritual á la frialdad de mi esposa: nunca he oído de sus labios una alabanza de mis méritos ni el más breve interés por los asuntos de mi carrera.» (p. 189).

53. Doña Clarita explica a la seva neboda que de jove havia festejat amb Alfredo. Però el seu pare li va prohibir aquesta relació. Va expulsar el xicot de casa perquè no li convenia ni a ella ni a la seva família: «Y después, en el áspero rigor de mi tristeza, tuve un egoísmo consolador: el de haber sido para él, para mi Alfredo, esa mujer, ensueño errante, que desaparece inesperadamente, en pleno amor, dejando el inquietante enigma de las cosas que, pudiendo haber sido, no habrán de ser jamás...» (pp. 197-198).

54. Pedro Martín perd la vista quan salva a Mari-Rosa, la seva esposa, de les urpes d'un llop. Passen els anys i la ceguesa esdevé obstacle per la seva relació. Una freda nit pica a la porta un viatger perdut al mig del bosc. De la infidelitat de Mari-Rosa amb l'estrany, neix un nen. «Durante el tiempo que Mari-Rosa llevó en las entrañas al infante, la rabia le fué destrozando el corazón; callaba por su mucho amor á la mujer» (p. 210). Però l'amor a l'esposa pot més que la venjança que planeja sobre el fill. Amb silenci, Pedro Martín acceptarà el fill.

55. Maese Raimundo explica que va créixer juntament amb Ana Luisa, junts es varen educar, junts tocaven el piano. Ell, però, l'estimava en silenci i esperava que ella mostrés algun signe d'enamorament. Vist, però que això no succeïa, Raimundo demanà per marxar a París a formar-se. Hi va estar molt temps. Mentrestant, Ana Luisa es casà. «Al regresar yo á la villa levantina hallé á mi amiga hermana, á mi novia única é ideal, abandonada y triste, víctima de un mal marido» (p. 223). Però ja era casada.

56. Gràcies a les experiències i consells dels amics, el protagonista se sap en època

El libro popular era una revista literària que es publicava a Madrid des de 1912, amb una freqüència que oscil·lava d'un número setmanal (1912) als dos (1913). El 1914, en el número corresponent al 10 de març, es publicà *El sapo romántico*, acompanyat de 10 dibuixos a ploma i 1 de bicolor a la portada. Tots aquests dibuixos eren fets per Francesc Mirabent Vilaplana. N'extractem l'argument: Ja de jove a Don Lucas li deien *El sapo romántico* perquè li agradava molt donar conversa a les noies. Tot i el bon tracte amb elles, mai arribà a festejar seriosament. Ara tenia uns cinquanta anys, i els seus recursos li permetien viure còmodament; amb tot ensenyava el Batxillerat a una colla de nois. «En cuanto al amor, negaba Don Lucas que la mujer fuera capaz de sentirlo plenamente.» (p. 259) Javier era un alumne seu, que no acceptava l'afirmació de Don Lucas. Festejava amb Clarita, una veïna del seu professor. Don Lucas admirava la relació entre els dos joves, i en sentia un enyorament sospitos: ell també l'estimava. «El amor de Clarita le destrozaba, le mordía. Ese amor tardío, desesperado y grotesco que vino á turbar la cercana vejez.» (p. 280) Don Lucas va aprofitar una invitació de la seva veïna per assetjar-la: «El levantino ardoroso, vehemente, que llevaba don Lucas escondido en su ser, se reveló brutalmente en esa borrachera sensual... Sed de amar... Sed de hacer suya á esta mujer tan soñada... Sed de abrazarse á esta carne, que era suave y dulce como las flores que le despertaron una ansia desordenada y lujuriosa.» (p. 285) Conscient de la seva gravíssima falta, anà a tirar-se des de dalt el pont.

Mirabent deixà el conreu sistemàtic del periodisme i de la novel·la vers el 1920. Joaquim Carreras i Artau ho adjudica a una profunda transformació provocada pels efectes de la Primera Guerra Mundial i pels estudis cursats a la Universitat de Barcelona⁵⁸.

2. 1927-1936: L'ESTÈTICA

Aquest període serà clau en la carrera de Mirabent. Per un cantó, publicarà els seus dos únics llibres d'estètica. La qualitat dels treballs li reportaran el reconeixement dels intel·lectuals catalans i serà l'inici

de trànsit: de la solteria al desig del matrimoni: «Es la emoción del tránsito. En este momento mi corazón percibe el ritmo de las cosas serenas y sobrias. Vive mi espíritu un delicioso pasmo de niño y de romántico. Un aura de blancor, de castidad, de nobleza, me estremece... Y cierro los párpados, é imagino que recibo en la frente el beso santo de los lejanos labios de mi madre...» (p. 242)

57. Ana María escriu a la seva mare i li explica que el seu mal marit ha tornat malalt a casa. Ella, sabent-ho, accepta les noves paraules d'engany i les falses promeses: «El fugitivo retornó á mis brazos, y yo no pude negarme á la paz ofrecida, aunque presiento la esterilidad de mi obediencia. Pasarán estos días sentimentales y volverán los antiguos dolores. Pero mi conciencia no me podrá acusar. Yo hice mi deber.» (p. 252)

58. *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, Barcelona: CSIC, 1958, vol. 1, pp. 8-9.

de la seva projecció internacional. D'altra banda, publicarà tres articles i una conferència d'àmbit català que el connectaran amb la tradició filosòfica de Catalunya i, a partir d'aleshores, se l'inclourà en l'anomenada «Escola de Barcelona».

La irrupció en el món editorial de Francesc Mirabent com a tractadista d'Estètica es fa a través de la publicació de la seva tesi doctoral. El 1927, l'editorial Cervantes de Barcelona publica en la col·lecció Sòcrates *La estética inglesa del Siglo XVIII*. En aquest llibre mostra, al llarg de les 272 pàgines, com els autors anglesos del segle XVIII estan en diàleg amb l'estètica clàssica i, per tant, s'interessen pel valor ètic de l'art i de la bellesa, per la relació entre bellesa natural i bellesa artística, pel plaer estètic, pels elements formals del que és bell i pel problema metafísic del que és bell. Aquest diàleg, però, es fa tot plantejant nous problemes que els portaran a ser precursors de les posicions kantianes. Així mostraran l'interès pel gust i pel judici estètic, pel bell i el sublim, per allò que és característic, per la idea de la *sympathia*, el sentit i el sentiment estètic i pel problema de la minoria escollida. I tot plegat plantejat a partir d'un mètode analític, crític i amb bones deixes de psicologia⁵⁹.

Aquell mateix 1927 publica l'article «Els estudis filosòfics a Catalunya», en el qual defensa que, enllà dels autors medievals o renaixentistes, el que es pot anomenar tradició filosòfica a Catalunya l'hem de cercar en els pensadors del XIX, Jaume Balmaes i Francesc Xavier Llorens i Barba. És amb ells que hem de començar a traçar el camí del diàleg filosòfic, un diàleg fet des de la universitat⁶⁰.

59. «Pero lo importante en la Estética Inglesa del siglo XVIII es, sobre todo, la unidad de actitud y de método que mantienen todos estos pensadores ante el problema general de lo Bello. Hasta tal punto, que muchas veces interesan menos las conclusiones que la manera cómo han sido obtenidas. Método analítico y actitud crítica, por lo tanto radicalmente distintos de los que han aplicado la Estética Clásica y la Estética Medioeval. Este método y esta actitud de los ingleses del siglo XVIII se apoyan en una firme convicción psicologista, sustentada incluso por aquellos autores cuyo intuicionismo parecía, que iba a alejarles de esa inclinación tan característica del pensamiento inglés.» F. MIRABENT, *La estética inglesa del Siglo XVIII*, Barcelona: Cervantes, 1927, p. 267.

60. Hem de remarcar que aquest text no figura en la recopilació: F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos* (CSIC, Barcelona, vol. I, 1957, vol. II 1958), preparada per Joaquim Carreras i Artau i Jordi Pérez Ballester. «Els filòsofs catalans que podríem dir-ne clàssics –Llull, Sibiuda, Vives– dintre de la diversitat dels seus matisos, no són pas per a nosaltres els filòsofs de tradició nacional. O bé són homes que no han pogut sostreure's de la influència del seu temps, o bé són homes que viuen en terres alienes plens de les avideses renaixentistes. [...] una veritable tradició filosòfica a Catalunya hem de cercar-la no més enllà del segle XIX. Més que una tradició, pot ser un intent de filosofar amb rectitud, llibertat i eficàcia. [...] La primera labor a fer en la constitució d'una escola catalana de Filosofia és la d'aprofundir l'estudi i el comentari de l'obra i de la intenció d'aquests dos homes eminents [Balmaes i Llorens i Barba] en el nostre renaixement cultural.» F. MIRABENT, «Els estudis filosòfics a Catalunya», *Revista de Catalunya*, núm. 20, octubre 1927, pp. 353-354. És molt probable que 25 anys més tard matisés aquestes afirmacions. En l'article «Alguns comentaris

El número 52 de la *Revista de Catalunya*, corresponent als mesos de novembre i desembre del 1928, publica «L'altre aspecte de la filosofia anglesa». L'article és un esforç per fer veure el prejudici molt comú de jutjar la filosofia anglesa del XVIII d'empirista, sensista i materialista. Critica la interpretació que veu aquests temes encadenats en els autors anglesos ⁶¹.

En bona manera hem de llegir en paral·lel amb l'article anterior la conferència *L'escola escocesa i la seva influència en els filòsofs catalans del segle XIX*, pronunciada el 29 de juny de 1928 a l'Ateneu Barcelonès. Després de caracteritzar les etapes del pensament escocès i de mostrar que a tots els autors d'aquesta escola els uneix l'interès pel mètode, l'aposta pel sentit comú i la preocupació per la vida pràctica Mirabent afirma que a Catalunya Martí d'Eixalà i Llorens i Barba representen l'adaptació d'aquella tendència filosòfica ⁶².

Ben diferent és l'article «Algunes suggestions sobre l'estètica de Plató» (1929). Comença indicant la dificultat de discernir què hi ha de socràtic i què de platònic en Plató. Repassant els tractats estètics, afirma que l'*Hípias major* és de tall socràtic (p. 291), el *Fedre* i el *Convit* tenen una elaboració platònica, elaboració que en el *Fedre* i el *Timeu* es mostra en tota la seva dificultat. La concepció de la bellesa és aquí molt més complexa que en el relativisme socràtic ⁶³.

El 1936 l'Institut d'Estudis Catalans publica *De la Bellesa*. L'antecedent del llibre és l'article «L'Estètica disciplina filosòfica» (*Revista de Catalunya*, març de 1931), que passà a incorporar-se com a

sobre Vives i els Platonistes de Cambridge» (F. MIRABENT, *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*, II, 210), després de citar els nostres autors del XIII, del XIV i del XV afirma: «He citat aquests noms perquè es vegi que Vives es troba com una anella en el procés del nostre pensament.»

61. «Veiem com s'ha desfet l'enllaç ideal: empirisme, sensisme i materialisme. És ben curiós observar que des dels començos del segle XVIII no hi ha a Anglaterra cap direcció radicalment materialista; i que abans del segle XVIII tampoc el materialisme és doctrina de fons en el pensament Anglès. [...] Quant al sensisme, no hi ha raó per creure que sigui el desenrotllament de l'empirisme.», «L'altre aspecte de la filosofia anglesa», *Revista de Catalunya*, 52, V, (1928) pp. 365-366.

62. «A Catalunya han estat les tendències filosòfiques de Martí d'Eixalà i de Francesc Xavier Llorens les que, sense vanitat ni pressa, han esperat en confiança el dia que els estudiosos de Catalunya han anat, uns després dels altres, girant els ulls cap aquesta branca frondosa on trobem els millors trets de la nostra constitució espiritual: el seny i el sentit de la realitat.», en «L'escola escocesa i la seva influència en els filòsofs catalans del segle XIX», publicada a *Conferències filosòfiques professades durant l'exercici 1928-1929*. Barcelona: Ateneu Barcelonès, 1930. Cito la reproducció feta a F. MIRABENT, *Estudios estéticos y otros ensayos filosóficos*, II, p. 183.

63. «Analitzant amb precisió el desenrotllament de les teories socràtico-platòniques, no sols estètiques, sinó totes les que constitueixen el moviment general de les idees filosòfiques els dos pensadors, creiem de poder inclinar-nos a proposar com a idees estètiques purament socràtiques les exposades en l'*Hípias Major*, i purament platòniques les dels altres diàlegs citats», en «Algunes suggestions sobre l'estètica de Plató». Cito la reproducció en l'apèndix de *De la Bellesa*, p. 294. L'original va ser publicat en la *Miscel·lània Crexells*, Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1929.

primer capítol. Però el mal atzar va fer que el llibre passés en bona manera desapercebut fins i tot als especialistes. *De la Bellesa* serà el seu llibre més important⁶⁴. Atacarà dos miratges: el que creu que l'experiència estètica és una experiència immediata i pràctica i el que neix a partir de les polèmiques a base de l'art i dels sentiments. L'atac el portarà a plantejar-se l'estètica com a disciplina filosòfica, al costat de disciplines com la lògica i la moral. No en va, els tres transcendents –Bellesa, Veritat i Bé– es dilaten racionalment en el camp de la filosofia. En el desplegament, tractarà de l'estètica com a disciplina filosòfica (cap. 1), de l'actitud estètica (cap. 2), de la diferència entre bellesa artística i bellesa natural (cap. 3), del sentiment (cap. 4) i del judici (cap. 5) estètic i de la bellesa com a valor i ideal (cap. 6). Per un cantó, pot semblar que Mirabent es troba en harmonia amb posicions socràtiques quan afirma que de la bellesa no en podem fer un concepte universal⁶⁵; per altra banda, és innegable la influència crítica de Kant i dels anglesos del XVIII. De Kant, pel judici; dels anglesos, pel gust. Per últim, rebat Hegel, en proposar l'estètica no com una filosofia de l'art, sinó com una filosofia de la bellesa⁶⁶.

3. 1942-1952: LA CONSOLIDACIÓ

L'última etapa de la seva vida es caracteritza pels treballs de reflexió publicats, essencialment, a la *Revista de Ideas Estéticas*. En aquests articles, Mirabent aprofundeix en la seva manera d'entendre l'experiència estètica. No hi ha grans novetats en la manera de concebre la disciplina. El seu sistema ja es troba cristal·litzat en l'etapa anterior. En total publicà 18 articles, 23 notes⁶⁷ i 4 recensions⁶⁸ que li permete-

64. «L'obra principal de Mirabent i una de les més rellevants del pensament català del nostre segle.» N. BILBENY, *Filosofia contemporània a Catalunya*, Barcelona: Edhasa, 1985, p. 251.

65. «... pel que fa referència a la naturalesa essencial del plet de la Bellesa, ja veiem que no hi ha conclusió universal i absoluta.» (p. 284)

66. «... la confusió constant entre la filosofia de la bellesa i la filosofia de les belles arts –confusió afavorida per l'Estètica hegeliana– ajudava encara més a restringir el camp de l'Estètica i a reduir-lo a la sola discussió de temes artístics i separar-lo del cos de les doctrines filosòfiques.» (p. 27)

67. Són: «Baumgarten y Croce», *Revista de Ideas Estéticas*, 3, I (1943), 121-123. «Bibliografías generales de la Estética», *Revista de Ideas Estéticas*, 2, I, 117-119. «Dos poetas y la Estética», *Revista de Ideas Estéticas*, 4, I (1943), 97-102. «El segundo Congreso internacional de Estética y de Ciencia del Arte», *Revista de Ideas Estéticas*, 2, I (1943), 316-317. «A propósito de Bergson», *Revista de Ideas Estéticas*, 8, II (1944), 79-89. «Esteban de Arteaga, por el P. Miguel Batllori», *Revista de Ideas Estéticas*, 7, II (1944) 89-95. «Filosofía, Ciencia y Arte según Esteban de Arteaga», *Revista de Ideas Estéticas*, 11, III (1945), 387-393. «Profundidad y claridad», *Revista de Ideas Estéticas*, 11, III (1945), 381-386. «¿Es el paisaje un estado de alma?», *Revista de Ideas Estéticas*, 17, V (1947), 71-84. «Estudios sobre el Barroco», *Revista de Ideas Estéticas*, 20, V (1947), 453-465. «Un ensayo norteamericano sobre Goya», *Revista de Ideas Estéticas*, 18, V (1947), 209-212.

ren presentar llibres i esdeveniments recents del món de l'estètica. Per qüestions d'espai només podem presentar, breument, la problemàtica discutida en els articles.

«Émotion et compréhension dans l'expérience du beau»⁶⁹. Aquí plantejarà el problema de si en estètica es dona una prioritat a l'emoció o a la comprensió. L'ideal seria que totes dues es donessin conjuntament, amb una harmonia total. Per veure la profunditat de la relació entre els dos temes cal estudiar la intuïció, l'expressió i la significació o finalitat del bell. Tot plegat, però, ha de coincidir en el Judici del Gust⁷⁰.

*Estética y filosofía*⁷¹ representa la reivindicació, ja feta en *De la Belleza*, d'una estètica filosòfica. Vol mostrar el nexa inqüestionable entre les dues disciplines.

En *Los valores estéticos y el juicio del gusto*⁷² defensa que el treball conjunt de la raó i del sentiment no deixa caure el judici del gust en qualsevol tipus de subjectivisme.

L'article *Naturaleza y arte*⁷³ mostra com, des del punt de vista de l'estètica, en aquest binomi no hi ha contradicció.

«Dos ensayos de Ernst Cassirer», *Revista de Ideas Estéticas*, 21, V (1948), 77-87. «La Estética en el X Congreso Internacional de Filosofía», *Revista de Ideas Estéticas*, 22-23, VI (1948), 246-256. «Max Dessoir ha muerto», *Revista de Ideas Estéticas*, 22-24, VI (1948). «Una nueva revista de Estética», *Revista de Ideas Estéticas*, 24, VI (1948), 373-375. «Sobre el método en Estética», *Revista de Ideas Estéticas*, 26, VII (1949), 191-197. «Algunos libros ingleses recientes sobre Estética (I)», *Revista de Ideas Estéticas*, 36, IX (1951), 413-419. «Un estudio sobre M. Menéndez y Pelayo», *Revista de Ideas Estéticas*, IX (1951), 171-172. «Algunos libros ingleses recientes sobre Estética (II)», *Revista de Ideas Estéticas*, 37, X (1952), 47-72. «Algunos libros ingleses recientes sobre Estética (III)», *Revista de Ideas Estéticas*, 39, X (1952). «El VII Convento di Studi Filosofico Cristiano», *Revista de Ideas Estéticas*, 39, X (1952), 325-330. «Sobre la Estética del Existencialismo», *Revista de Ideas Estéticas*, 42, XI (1953), 175-180.

68. «P. Ignacio Casanovas, S.I: Estéticas», *Revista de Ideas Estéticas*, 8, I (1943), 145-146. «Dr. José V. Amorós Barra: Fonocromía», *Revista de Ideas Estéticas*, 7, II (1944), 119-120. «Luis Rey Altuna: Qué es lo bello», *Revista de Ideas Estéticas*, 12, III (1945), 539-546. «Thomas Munro: The arts and their interrelations», *Revista de Ideas Estéticas*, 31, VIII (1950), 357-358.

69. *Revue d'Esthétique*, III, 1, (1942), pp. 250-273.

70. «Le fond du problème reste toujours que la compréhension et l'émotion puissent coïncider jusqu'à devenir simultanées, et que cette simultanéité se forge dans le long procès préalable au Jugement du Goût». F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, vol. II, p. 241.

71. *Revista de Ideas Estéticas*, núm 1, I, (1943), 61-75. «Pero los que creemos en la dignidad filosófica de la Estética hemos de insistir en la reconsideración de sus problemas y hemos de querer para la Estética su reincorporación en el seno de la Filosofía, yendo más allá de las simples notas marginales filosóficas que algunos estéticos se limitan a intentar y aun esto sin mucha convicción.» Utilitzo l'edició del volum I dels *Estudios Estéticos...*, p. 16.

72. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 2, I, (1943), 51-64. Aquest text és la traducció castellana, feta pel propi autor, d'una comunicació presentada a París el 1937, en el IX Congrés Internacional de Filosofia. Publicat a París, en 1938, en les actes del congrés.

73. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 4, I, (1943), 51-72. «... tanto la Naturaleza como el Arte han de representar en la experiencia estética con igual pureza ese sentimiento íntimo y gozoso de liberación espiritual» (p. 42). Utilitzo l'edició del volum I dels *Estudios Estéticos*.

A *Sobre la repetición en estética*⁷⁴ parteix de l'interès de Max Dessoir per aquest tema i farà veure com la repetició és clau en el judici lògic, moral i estètic. Ahora, és formadora del gust.

*Delacroix, o la inquietud de lo estético*⁷⁵ és el dibuix de l'ànima de Delacroix feta a través del diari de l'artista.

*Reflexiones sobre la forma*⁷⁶ és un repàs crític i històric d'aquest problema fonamental de l'estètica. Forma i contingut s'unifiquen en el gust, i no en la idea hegeliana.

*Una interpretación del Trentismo en Estética*⁷⁷ vol investigar les conseqüències del Concili de Trento per a l'estètica.

*Reflexiones sobre el genio artístico*⁷⁸ és un repàs de les posicions dels grans pensadors a l'entorn del geni, i vincula aquesta noció amb la de gust.

A *Contemporary Aesthetics in Spain* fa un repàs crític dels homes i moviments més destacats en l'estètica catalana, sense descuidar-se d'alguns pensadors espanyols⁷⁹.

A *La Estética y el Humanismo*⁸⁰, mostra com l'aportació de l'estètica a l'humanisme és el plantejament filosòfic de nocions pròpies.

L'interessant *Apuntes para una teoría de las síntesis estéticas*⁸¹ estudia el

74. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 5, II, (1944), 3-34. «Por la repetición de las mismas experiencias el hombre penetra más hondamente en un mundo cuajado de matices, de diferencias, de emboscadas; por esta repetición, el Juicio de Gusto se vigoriza y se asegura de la propia justeza y del propio refinamiento» (p. 22).

75. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 7, II, (1944) 75-85.

76. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 10, III, (1945), 149-179. «El Gusto trabaja para calmar aquella sed infinita de perfección.» Utilitzo l'edició del volum I dels *Estudios Estéticos...*, p. 96.

77. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 12, III, (1945), 495-507.

78. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 19, V, (1947), 269-308. «... si el genio es un don natural y el Gusto un don especial, conviene investigar si substancialmente hay entre ellos una muy honda diferencia. Siempre habrá, claro es, una distinción activa entre la inspiración del genio y la intuición del Gusto, es decir, entre la creación o invención y la contemplación o crítica, aunque importa mucho entender siempre la inspiración y la intuición en el sentido propuesto de disposiciones interiores que se ayudan del trabajo constructivo de la atención.» Utilitzo l'edició del volum I dels *Estudios Estéticos...*, p. 133.

79. *The journal of aesthetics & art criticism*, VIII, 1, (1949), 34-41. «There is now in Spain an atmosphere favourable to the study of philosophical aesthetics. We are less under the influence of old fashioned notions; there is less desire to resurrect the traditional definitions. But the basic error is always the same. There is no wish to understand-either through bias, or because the problem does not arouse sufficient interest-that the creative force of the aesthetic consciousness is the judgment of taste, and that in conclusion, whatever may be the direction adopted, all things flow together in this crucial act of the aesthetic experience.» (40). Hi ha traducció castellana («Sumario de la Estética contemporánea en España») al volum II dels *Estudios Estéticos...*, pp. 242-252.

80. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 25, VII, (1949), 28-49. «La Estética -Arte y Naturaleza, Inteligencia y Emoción- tiene una tarea fructuosa en la formación del hombre espiritual, en oposición a lo que ha sido llamado el hombre torácico (...) La Estética aporta al pensamiento filosófico una sólida contribución especulativa, no solamente desde el punto de vista de las discusiones sobre el concepto de la Belleza, sino sobre todo -y más sutilmente, más hondamente- desde el punto de vista de las otras normas teóricas de la Verdad y el Bien.» (pp. 47-48).

81. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 27, VII, (1949), 239-271. «...las síntesis en Esté-

paper de les síntesis en l'experiència artística i la nebulosa de conceptes associats.

En els articles *En el bicentenario de Goethe*⁸² i *A. G. Baumgarten, 1750*⁸³ es dedica a contextualitzar i exposar críticament la doctrina de dos pensadors clau en el terreny de l'estètica.

Així mateix, s'interessa per l'obra de Cervantes en *Sobre un aspecto del cervantismo alemán*⁸⁴. Estudia la influència de categories com «còmic», «ironia» i «humor» en els romàntics alemanys.

L'interès de Mirabent a *Contribución al estudio de los fundamentos de la estética*⁸⁵ es troba en assenyalar que la relació bella i art és inescapable per qualsevol filòsof (així ho han fet els grans filòsofs). Amb tot, només podem entendre el fenomen estètic si tenim present que abraça des de la impressió intuïtiva fins al Judici.

En el mateix any de la seva mort publica a la *Revista de Filosofía* «La estètica en la metafísica de Maine de Biran»⁸⁶, on fa un ampli i detallat estudi d'un autor que no és esteticista però que s'interessa metafísicament pel problema de la bellesa.

Aquell mateix any, encara fa una conferència a l'Institut Luis Vives titulada *Alguns comentaris sobre Vives i els Platonistes de Cambridge*⁸⁷, on situa Vives en la tradició del pensament català i mostra la influència en aquella escola filosòfica⁸⁸.

tica son síntesis de fragmentación, contrariamente a las síntesis de la Filosofía, que aspiran a ser síntesis de totalización y de coherencia profunda (161). [...] nos queda siempre la duda de si la síntesis verificada por el Arte, y sobre todo por las Artes espaciales, es la revelación completa y suprema de todos los elementos a expresar o a significar, o si la obra de Arte no es más que un punto de vista —por muy intencionado y penetrante que sea— desde la cual la síntesis practicada es sólo parcial y restringida». (p. 166). Utilitzo l'edició del volum I dels *Estudios Estéticos...*

82. *Revista de Ideas Estéticas*, núm 30, VII, (1950), 119-141.

83. *Revista de Ideas Estéticas*, núm 33, IX (1951), 3-27. Aquest text és l'elaboració de la conferència impartida a l'Institut «Luis Vives» el 19 de maig de 1950. En la crònica de la revista *Pensamiento* d'aquell curs es recull la data de la conferència amb el títol *El bicentenario de la estética de Baumgarten (1750)* (cf. vol. VI, 1950, p. 246)

84. *Revista de Ideas Estéticas*, núm, 38, vol. X (1953), 115-139. «Lo que en realidad se proponen los esteticistas de esa época es sacar ejemplos para argumentar sobre lo cómico, lo humorístico y lo irónico en ese complicado asunto que es su clasificación categorial y moral». Utilitzo l'edició del volum I dels *Estudios Estéticos...*, pp. 214-215.

85. *Revista de Ideas Estéticas*, núm. 41, XI (1953), 3-15. «Hay además una honda raíz psicológica —sensorial, perceptual, imaginativa, emotiva, sentimental, expresiva, judicativa— que es inseparable de toda experiencia estética» (p. 14).

86. *Revista de Filosofía*, 41, vol XI (1952), 225-252. «Así Biran, psicólogo y metafísico, siente la atracción de lo bello. Así también, el esteticista ha de sentir y conocer las cuestiones generales de la filosofía» (p. 252).

87. Publicada per primera vegada a F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, vol. II, 1958, pp. 209-217.

88. «El problema, doncs, excedeix d'una mera relació Vives-Platonistes de Cambridge. Hi ha un eclipsi evident en l'interès per Vives. Caldria explicar-ho (...) No n'hi ha prou amb els tòpics fàcils de si és o no és un "precursor" d'això o d'allò. Jo em preocupo més de l'eclipsi que no pas de la presència». F. MIRABENT, *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, vol. II, 216

4. OBRA PÒSTUMA

Poc després de la seva mort, Joaquim Carreras i Artau li publica els *Estudios Estéticos y otros ensayos filosóficos*, Barcelona: CSIC, 1957, vol. I ⁸⁹; 1958, vol. II ⁹⁰. Avui aquesta publicació és indispensable per accedir a l'obra de Mirabent: recull gairebé la totalitat dels articles.

El 1957, la revista *Convivium* (núm. 2, pp. 183-190) publica l'inèdit «Més apunts sobre la síntesi estètica». En aquest article, Mirabent, tot resseguint termes com Bellesa, Judici, Intuïció, Espectador, Experiència, Imaginació i Síntesi, fa un resum de la seva forma d'entendre l'estètica; especialment aquí es centra en la necessitat de la síntesi⁹¹.

El 1988 es reedita el llibre *De la bellesa* a l'editorial Laertes de Barcelona, amb pròleg de José M. Valverde⁹².

89. Conté els següents treballs: «Estética y filosofía (1943), Los valores estéticos y el juicio del gusto (1943), Naturaleza y arte (1943), Sobre la repetición en estética (1944), Delacroix, o la inquietud de lo estético (1944), Reflexiones sobre la forma (1945), Una interpretación del Trentismo en estética (1945), Reflexiones sobre el genio artístico (1947), La Estética y el Humanismo (1949), Apuntes para una teoría de las síntesis estética (1949), En el bicentenario de Goethe (1950), A.G. Baumgarten, 1750 (1951), La estética en la metafísica de Maine de Biran (1952), Sobre un aspecto del cervantismo alemán (1953), Contribución al estudio de los fundamentos de la estética (1953), Bibliografías generales de la Estética (1943), El segundo Congreso internacional de Estética y de Ciencia del Arte (1943), Baumgarten y Croce (1943), Dos poetas y la Estética (1943), Esteban de Arteaga, por el P. Miguel Batllori (1944), A propósito de Bergson (1944), Profundidad y claridad (1945), Filosofía, Ciencia y Arte según Esteban de Arteaga (1945), ¿Es el paisaje un estado de alma? (1947), Un ensayo norteamericano sobre Goya (1947), Estudios sobre el Barroco (1947), Dos ensayos de Ernst Cassirer (1948), Max Dessoir ha muerto (1948), La Estética en el X Congreso Internacional de Filosofía (1948), Una nueva revista de Estética (1948), Sobre el método en Estética (1949), Sobre un artículo de Richard Müller-Friedfels (1950), Un estudio sobre M. Menéndez y Pelayo (1951), Algunos libros ingleses recientes sobre Estética I (1951), Algunos libros ingleses recientes sobre Estética II (1952), Algunos libros ingleses recientes sobre Estética III (1952), El «VII Convengo di Studi Filosofico Cristiano» (1952), Sobre la estética del existencialismo (1952), P. Ignacio Casanovas, S.I. Estéticas (1943), Dr. José V. Amorós Barra, Fonocromía (1944), Luis Rey Altuna, Qué es lo bello (1945), Thomas Munro, The arts and their interrelations (1950)».

90. Conté: «La estética inglesa del siglo XVIII (1927), L'altre aspecte de la filosofia anglesa (1927), L'escola escocesa i la seva influència en els filòsofs catalans del segle XIX (1930), Algunes suggestions sobre l'estètica de Plató (1929), Necrologia de Jaume Serra i Hünter, Alguns comentaris sobre Vives i els Platonistes de Cambridge (1952), Émotion et compréhension dans l'expérience du beau. Revue d'Esthétique (1942), Sumario de la Estética contemporánea en España (1949), Memoria docente sobre Concepto, Métodos, Fuentes y Programa de la asignatura de Estética (1950)».

91. «Sabem que la filosofia és, per naturalesa... síntesi i sistema. És a dir, que les síntesis compreses en els termes: realitat, veritat, categoria, esquema, ens són donades dins la complicada madeixa de la inquietut filosòfica, i que cal posar en aquests conceptes una ordenació, una sistematització coherent, car, sigui quina sigui la investigació que anem a emprendre, ens sortiran al pas irrecusablement. En l'ordre del coneixement intel·lectual, les síntesis categorials constitueixen un problema perenne de la Filosofia, incessantment renovat en tots els grans pensadors. En l'ordre de l'experiència estètica, després de totes les anàlisis detallades i penetrants que puguin fer-se, només hi haurà fecunditat si d'elles broten les síntesis que li donen significació filosòfica.» (p. 183)

92. Sobre Mirabent: Antonio AGUSTÍN, *Sobre la estética del Dr. F. Mirabent*. Barcelo-

IV. Les idees

En aquesta última secció repassarem els temes nuclears que configuren el pensament estètic de Francesc de P. Mirabent. És molt comú trobar-los en els seus articles, especialment els més densos, com ara «Estètica y Filosofía» i «Los valores estéticos y el juicio de gusto»; com també són ben presents en el seu llibre més emblemàtic: *De la belleza*.

1. L'ESTÈTICA, DISCIPLINA FILOSÒFICA

La reivindicació que fa Mirabent de la relació entre filosofia i estètica representa l'esforç encara ben actual en el pensament europeu (especialment entre l'escola italiana seguidora de Luigi Pareyson) per entendre que una reflexió sobre el terreny propi de l'estètica només serà fructuosa si es planteja com a disciplina filosòfica. Quan, de fet, l'estètica se n'ha separat ha quedat reduïda a teoria de les belles arts. D'aquí ve que vegi bona part de l'estètica moderna separada de l'esforç dels clàssics. Veu pobra l'estètica que posa l'accent en el medi (Taine), en les il·lusions poètiques (Ruskin), en les dades sociològiques (Lalo), en dades empíriques o experimentals (Fechner), o, definitivament, en fórmules lògiques (Croce).

A diferència de les belles arts, l'estètica ha de plantejar-se els problemes de l'anàlisi de l'experiència sensible començant amb les formes psicològiques que estan tocant amb la biologia i la fisiologia i d'aquí, en forma ascendent, fins al judici estètic. Per tant, «l'Estètica demanarà a la psicologia la descripció del lliure joc de l'esperit, tant en la seva activitat creadora com en la seva actitud emocional contemplativa». Per altra banda, demanarà a la metafísica «que, en última instància estableixi la coordinació sistemàtica que l'esperit aspira a trobar en els ideals supremes de l'existència humana». Mirabent determina l'estètica com la disciplina que investiga i intenta «descobrir quines relacions hi ha possibles entre l'experiència estètica i les formes racionals superiors, i si la idea o concepte de la bellesa té una unitat substancial amb els altres conceptes o motius humans de l'especulació filosòfica, la veritat i el bé»⁹³.

na: PPU, 1985. Norbert BILBENY, *Filosofia contemporània a Catalunya*, Barcelona: Edhasa, 1985, pp. 249-259. Gonzalo DÍAZ DÍAZ *Hombres y documentos de la filosofía española*, Madrid: CSIC, 1995, vol. V, 537-540. Adolfo MUÑOZ ALFONSO, *Las grandes corrientes del pensamiento contemporáneo*. Madrid: Guadarrama, 1959, p. 107. Alain GUY, *Filósofos españoles de ayer y de hoy*. Alfonso LÓPEZ QUINTÁS, *Filosofía Española Contemporánea*, Madrid: BAC, 1970, pp. 589-594. Miguel QUEROL GAVALDÀ, *La escuela estética catalana contemporánea*, Madrid: CSIC, 1953. Juan ROIG GIRONELLA, «Necrologica», *Pensamiento*, VIII, 1952, pp. 564-566.

93. Cf. *De la belleza*, p. 12.

L'estètica, a diferència de la lògica o de la moral, no és una ciència normativa, no és una ciència de l'«haver de ser» perquè no es pot elevar gaire més d'una valoració dels fets de l'experiència estètica. A l'estètica només li podem demanar per què una cosa és bella. I per tant, el problema se centra a «investigar i explicar les relacions entre el judici personal de les coses que diem belles i el valor universal que voldríem que tingués aquest judici». Com a disciplina filosòfica, doncs, l'estètica ha de partir de les bases psicològiques (sensacions, emocions...), ha d'entrar en una investigació axiològica i metafísica per veure si és possible passar de l'experiència personal al sentir universal i així poder arribar a la definició de la bellesa.

2. SENTIMENT, SENTIMENTS I JUDICI

Distingeix entre *sentiment* i *sentiments* com a base psicològica de l'experiència estètica. Es rebel·la contra Lipps i la filosofia alemanya de l'*Einfühlung* o simpatia: l'explicació del judici del bell, per Mirabent, no s'esgota en el pla dels sentiments. El judici del bell se sustenta en el sentiment: «l'energia substancial de l'ànima»⁹⁴. Ara veiem clara la posició espiritualista de Mirabent, està convençut de la *unitat de la vida espiritual*. Aquest sentiment, però, ha d'anar acompanyat del *judici*, si no esdevé confús. El judici en l'experiència estètica és la culminació del procés de percepció. Tanmateix, però, diferencia el judici estètic del judici lògic i del judici ètic. L'estètic sempre és un judici que és fruit d'una experiència immediata i personal. El que Mirabent entén per judici no és la relació entre subjecte i predicat de l'escolàstica aristotèlica, no és un producte tributari de la prèvia determinació dels conceptes. El judici, diu Mirabent, ha quedat reclòs en la lògica formal⁹⁵ i és en ell on es dona el coneixement, és per això que el judici és «l'eix fonamental del coneixement». Insisteix que el judici estètic té arrels psicològiques i no metafísiques. No hem d'entendre, però, que sigui exclusivista: el judici psicològic descobreix els horitzons de la gnoseologia i de la metafísica. És només des d'aquesta òptica que Mira-

94. «El que dura, el que subsisteix, no és el signe exterior obtingut per un moviment incontrolat, sinó que és l'estat afectiu natural i característic de la nostra vida espiritual. No els sentiments, sinó el sentiment. I entès així, desapareix –per a la caracterització filosòfica del sentiment– el costat irregular i arbitrari que fa dels sentiments un sector extremadament suspecte. Els sentiments, perquè solen influir fragmentàriament –un sobre els altres– en la conducta de molts homes, acostumen a ésser consellers perillosos. Però el sentiment, perquè és una disposició substancial de la nostra ànima, que actua unívocament i demana la col·laboració de les altres forces psíquiques principals, és un factor directriu de la més alta eficàcia en el conjunt de la nostra experiència vital.» (*De la bellesa*, pp. 141-142)

95. «A partir de Kant, el judici es revesteix de tota la seva dignitat filosòfica, i en la filosofia contemporània el seu estudi es col·loca en un primer pla sobre el qual recolzen les dues directives mares del pensament actual: l'ontologia i l'axiologia.» (*De la bellesa*, p. 163)

bent pot admetre Kant. Aquest, com ja sabem, tendeix a agrupar la varietat de les percepcions en la unitat d'apercepció. Mirabent creu que aquesta és una posició psicològica, tot i que sembla que Kant dona més importància a l'estudi lògic del judici i les seves classificacions. El que li resulta clar a Mirabent és que l'arrel del coneixement en Kant és l'activitat sintètica *a priori* i aquesta activitat és clarament psicològica, i la manera de realitzar aquesta activitat és el judici. És a dir, el judici seria l'eina que utilitza l'activitat sintètica *a priori*. És per aquest motiu que Mirabent es troba amb la imperiosa necessitat de treure el judici de la presó que li configurava «les formes lògiques i les idees i els conceptes que en realitat s'interposaven entre els judicis i els objectes» (p. 164). Es proposa retornar-lo a «la seva activitat directa i immediata, considerant-lo com un acte de creació, com un moviment vital autònom» (id.)⁹⁶.

Hem partit d'una experiència individual i la intuïció s'ha transformat en un concepte d'ordre general. Mirem-nos amb una mica més de detall com creu Mirabent que es produeix el xoc de les coses amb el nostre esperit. (A) Un primer estímul sensorial del xoc es transforma en una unitat d'apercepció i va acompanyat d'un sentiment agradable. (B) Llavors es desperta la imaginació i el record i s'uneix en l'enteniment sota les formes de l'observació i la comparació. (C) Finalment apareix de nou el plaer, que és aquell primer estímul traduït, ara, en una emoció tranquil·la i plena, d'unificació psicològica. Un dels problemes més greus que es planteja Mirabent és com podem superar la subjectivitat i entrar en la universalitat. Trobarà la solució en «el sentit comú» que garantirà la universalitat del judici estètic: «Així Kant parla del Gust com d'una espècie de *sensus communis* que garanteix la universalitat del judici estètic, i ensems la seva subjectivitat, per bé que universal i subjectiu siguin a primera vista termes antagònics. Universalitat del judici de Gust vol dir que aquest judici recolza en una disposició subjectiva natural, comuna a tots els homes, basada en la unitat racial dels esperits.» (p. 187)

Mirabent arriba a la conclusió que el judici estètic no s'atura en les finalitats del gust, sinó que es projecta vers l'àrea d'uns principis superiors que li donen suport i el justifiquen. És així com el judici estètic compromet tota l'eficàcia creadora i crítica de la nostra vida espiritual, pressentint, en ell, la vida moral. Els dos judicis s'impliquen. L'acompliment de la moral implica una vida amb nord estètic i el viure estètic implica l'acció moral⁹⁷.

96. «El judici vivia subjecte a les formes lògiques i esclau de les idees i dels conceptes, que en realitat s'interposaven entre els judicis i l'experiència, és a dir, entre els judicis i els objectes. Restituir al judici la seva activitat directa i immediata, considerarlo com un acte de creació, com un moviment vital autònom, era una tasca inajornable per al progrés efectiu de la filosofia.» (*De la bellesa*, p. 164)

97. «Nosaltres creiem que l'actitud estètica subsisteix sempre, fins en les experiències d'altra índole –pràctiques, científiques, morals, religioses, filosòfiques; tota expe-

3. LA BELLESA

De la bellesa, Mirabent en parla com una noció suprema, una noció de les més profundes de l'esperit humà. Estem segurs que aquesta convicció ja la pressentia en la seva primera etapa com a creador de novel·les (el protagonista de *El camino azul* aposta, com a solució, per la via de l'art). La bellesa no és pròpiament un valor ni una forma. A més de la forma, en l'objecte bell hi ha l'expressió i el contingut. Mirabent pensa que tota la història de l'art pot ser vista com una lluita inacabable entre forma, expressió i contingut, i alternativament cada una d'elles pren la iniciativa. Ara bé, la bellesa no s'identifica amb cap d'aquests conceptes, per ella mateixa és un concepte perfectiu que l'esperit pot pensar subjectivament, i, per tant, no és cognoscible objectivament⁹⁸. No és possible una definició de bellesa sintètica i totalitzadora. Ens hem de resignar amb una sèrie progressiva de proposicions provisionals que el judici estètic extreu del món de les coses belles. La bellesa, indefinible, es troba incorporada com a forma ideal en l'esperit contemplador i el sentiment és la forma genuïna de revelar-se en la forma ideal.

Cloenda

Arribem al final de la presentació d'una figura tant suggerent i motivadora com la de Francesc de P. Mirabent. En la nostra exposició, a tota hora ens ha mogut tant l'home de carn i ossos com la seva obra. I no podia ser d'altra manera. Mirabent entenia l'estètica com l'arrelament que necessàriament té la filosofia en la vida quotidiana. La seva tossuda insistència en els sentits i sentiments, en les emocions i percepcions, mostra aquesta voluntat de partir d'allò que és immediat. I sense oblidar aquesta necessària individualització de l'experiència, cercava tots els homes en la universalitat del judici. Aquesta aventura, amb clars ressons kantians, Mirabent la sentia com

riència humana és, en el fons de la seva realització, experiència estètica; cal només que l'home no perdi l'estimació del propi pensament ni la dignitat de la pròpia conducta. Se'ns dirà que aquest grau de perfecció és un ideal inaccessible. Tal vegada; però el nord de la vida humana està fet d'ideals, i la nostra obligació és la d'esforçar-nos a utilitzar amb intenció elevada els ressorts de la nostra ànima que poden obrar amb major independència.» (*De la bellesa*, p. 210) El 1945 segueix escrivint: «La humanización de los tres conceptos fundamentales del pensar filosófico —verdad, bondad y belleza— constituye el anhelo de converger, por difícil que sea, hacia el fin de realizarse conjuntamente, mutuamente, simultáneamente (...) Este es el esfuerzo unificador de la filosofía en tanto que aplicado a la experiencia estética.», en «Reflexiones sobre la forma», *Estudios Estéticos* I, pp. 84-85.

98. «...la bellesa és una harmonia essencialment subjectiva, que el judici de gust no pot demostrar amb conceptes ni amb principis objectius.» (*De la bellesa*, p. 191)

un imperatiu de retornar a la mateixa vida de la qual partia i, en el retorn, fer de la vivència una plenitud de vida. Si hem dit que Mirabent reivindicava l'estètica com a filosofia, és indubtable que pensava la filosofia com a vida plena. I acabem amb uns mots seus:

«L'experiència estètica no és solament la contemplació d'un objecte bell o la realització d'una obra d'art, sinó que ho és també (...) pensar amb rigor, construir harmònicament un sistema, vigilar el ritme moral de la pròpia vida, conduir dignament els afers ordinaris de cada dia, produir-se en respecte a la persona espiritual dels altres, sentir dins la nostra ànima la palpitació de l'ànima aliena com una exigència infranquejable de cordialitat i de convivència.»
(*De la Bellesa*, p. 283)